

Erfgoedinspectie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de
Nederlandse archeologie.

Opgravingen en proefsleufprojecten
2008-2010.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de
Nederlandse archeologie.

Opgravingen en proefsleufprojecten
2008-2010.

Erfgoedinspectie

Juli 2011

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	11
1.1 Aanleiding en doelstelling	11
1.2 Vraagstelling	12
1.3 Leeswijzer	13
2 Kwaliteitszorg en zelfregulering in wet- en regelgeving	15
2.1 De aanloop: Interimbeleid	15
2.2 Wetgeving: Wamz en Bamz	16
2.3 Wamz en Bamz in de praktijk	17
3 Inspecties 2008-2010: de onderzoeksmethode	21
3.1 Risicoanalyse	21
3.2 Protocol en organisatieplan	22
3.3 Planning en uitvoering	23
4 Inspecties 2008-2010: de bevindingen	27
4.1 Vergunningvoorschriften: Houden de vergunninghouders zich aan de in de beroepsgroep geldende norm (KNA)?	27
4.1.1. Organisatieplannen en de KNA	27
4.1.2. Programma's van eisen	28
4.1.3. Nalevingsniveau voorbehouden handelingen en voorgeschreven controles in het veld	30
4.2 Vergunningvoorschriften: Handelen de vergunninghouders in overeenstemming met het organisatieplan?	39
4.2.1. Nalevingsniveau bij beperkingen aan vergunningen	39
4.3 Vergunningvoorschriften: Melden vergunninghouders onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie?	41
4.4 Intern kwaliteitszorgsysteem	42
4.5 Inhoudelijke kwaliteit	44
5 Conclusies en aanbevelingen	49
Conclusies en aanbevelingen	49
Concluderende bevindingen vergunningvoorschriften	50
Concluderende bevindingen kwaliteitszorgsysteem	53
Concluderende bevindingen inhoudelijke kwaliteit	54

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bijlage 1 Regelingen met betrekking tot actoren	57
Bijlage 2 Toetsingsprotocol KNA 3.1.	59
Bijlage 3. Toetsingsprotocol KNA 3.2.	65
Bijlage 4. Aantal projecten/inspecties per vergunninghouder	69

Samenvatting

Context

De Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz), ingevoerd op 1 september 2007, beoogt onder andere de in Nederland ingezette liberalisering van de opgravingsmarkt te reguleren. Ten gevolge van het Verdrag van Malta was de vraag in Nederland naar archeologisch onderzoek flink toegenomen, waardoor er zich een markt ontwikkelde, waarin zich nieuwe partijen positioneerden. Om deze nieuwe situatie te reguleren, is in de Wamz een combinatie voorzien van een vergunningstelsel met een zelfregulerende kwaliteitszorg. Elke organisatie kan, bij voldoende aangetoonde bekwaamheid, een vergunning verkrijgen voor het doen van archeologisch onderzoek onder ministeriële verantwoordelijkheid. Daarnaast dragen de betrokken partijen zoveel mogelijk zelf verantwoordelijkheid voor de borging van de kwaliteit van het archeologische onderzoek. Deze moet bestaan uit:

1. de borging van de kwaliteit van het archeologische product/proces door een breed gedragen kwaliteitsnorm,
2. de borging van de kwaliteit van de opgravende organisatie door middel van een certificeringsstelsel en
3. de borging van kwaliteit van de in de archeologie werkzame personen door middel van een beroepsregister, waarin opleiding en werkervaring van eenieder zouden worden vastgelegd.

Onderzoeksvraag

De Erfgoedinspectie heeft haar inspectieprogramma 2008-2010 ingericht op de vraag of het gecombineerde systeem van vergunningen en zelfregulerende kwaliteitszorg de kwaliteit van archeologisch onderzoek voldoende zou waarborgen. Daarbij kwamen de volgende aspecten aan de orde:

1. Vergunningvoorschriften
 - Houden de vergunninghouders zich aan de in de beroepsgroep geldende normen?
 - Handelen de vergunninghouders in overeenstemming met het bij de vergunningaanvraag ingediende organisatieplan?
 - Melden de vergunninghouders onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie?
2. Intern kwaliteitszorgsysteem
 - Hanteren de vergunninghouders een intern kwaliteitszorgsysteem?
3. Inhoudelijke kwaliteit
 - Wat is de inhoudelijke kwaliteit van de geïnspecteerde projecten?
 - Hoe staat die kwaliteit in verhouding tot de mate van naleving van de

vergunningvoorschriften en het voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem?

Bevindingen

De Erfgoedinspectie heeft op basis van de inspectie van 64 opgravingen en proefsleuvenonderzoeken vastgesteld dat de kwaliteit van het archeologische onderzoek (te) zeer afhankelijk is van de individuele medewerkers. De borging van kwaliteit op een meer procedureel en algemeen geldend niveau is nog beperkt. Hiermee is de kwaliteitsborging kwetsbaar, wat risico's oplevert voor een wetenschappelijk en maatschappelijk verantwoorde omgang met overblijfselen uit het verleden.

Vergunningvoorschriften: handelen volgens de kwaliteitsnorm

Bij de inspecties in het veld is gebleken dat de vergunninghouders zich lang niet altijd aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) houden voor wat betreft voorbehouden handelingen en voorgeschreven controles. Hoewel het nalevingsniveau voor wat betreft de voorbehouden handelingen op onderdelen redelijk tot goed is, constateert de Erfgoedinspectie dat in slechts iets meer dan de helft van de projecten alle door de inspectie getoetste voorbehouden handelingen in lijn met de KNA zijn uitgevoerd. In minder dan een derde van de projecten zijn alle geïnspecteerde voorgeschreven controles consequent uitgevoerd, waarbij er nog minder eveneens geadmistreerd zijn. Bovendien blijken er misverstanden te bestaan over wat een 'controle' moet inhouden, vooral wanneer digitaal gewerkt wordt. Dit zijn belangrijke aanwijzingen dat bij een deel van de organisaties het kwaliteitsdenken nog niet voldoende is doorgedrongen.

Vergunningvoorschriften: handelen volgens het organisatieplan

Elke vergunningaanvraag dient vergezeld te gaan van een organisatieplan, waarin de aanvrager onder andere laat zien hoe de organisatie is samengesteld wat betreft personeel en op welke vormen van archeologisch onderzoek en op welke regio's en perioden de organisatie zich richt. De naleving van het voorschrift dat gehandeld moet worden in overeenstemming met het organisatieplan vertoont een wisselend beeld. De naleving voor wat betreft eventuele onderzoeksbepalingen die in het organisatieplan gesteld zijn was 100%. De naleving van de inzet van juist gekwalificeerde actoren conform het organisatieplan is daarentegen laag: 55%. Dit heeft vooral te maken met aanloopproblemen die deels buiten de verantwoordelijkheid van de vergunninghouders liggen. Met name de grote onduidelijkheid over de status van een deel van de actoren en over de manier waarop met wijzigingen in het

organisatieplan en personeelsmutaties moet worden omgegaan hebben hierbij een rol gespeeld. In deze problematiek wreekt zich ook dat het beroepsregister zoals dat in de Wamz voorzien was, niet tot stand is gekomen. Alleen over de status van leidinggevend en senior KNA archeologen die als zodanig zijn opgevoerd in de vergunningaanvragen van opgravende organisaties is duidelijkheid. De RCE heeft de status van deze medewerkers - bij ontstentenis van een beroepsregister – getoetst omdat dat relevant was voor de verlening van de vergunning. Wel heeft de afwijzing door de RCE van personen die al jarenlang werkzaam waren in de archeologie tot veel discussie geleid en allerhande overgangsregelingen opgeleverd, waarover ook nog veel onduidelijkheid bestaat. De status van de overige KNA actoren is echter niet getoetst door de RCE, omdat dit nu eenmaal niet nodig was voor de vergunningverlening. De onduidelijkheid over de status van medewerkers is zorgelijk, omdat de inzet van medewerkers met de juiste kwalificaties een essentieel onderdeel is van de archeologische kwaliteitszorg in Nederland. Positief is dat de RCE inmiddels een notitie heeft opgesteld, waarin is vastgesteld hoe omgegaan moet worden met het organisatieplan en hoe het organisatieplan actueel gehouden moet worden voor wat betreft het personeelsbestand. Sinds voorjaar 2011 biedt de RCE organisaties bovendien de mogelijkheid om de status van (nieuwe) medewerkers die fungeren als leidinggevende of als senior archeoloog vrijwillig te laten toetsen.

Interne kwaliteitszorg

De borging van de kwaliteit van de organisatie is met het uitblijven van certificering niet verankerd. De Erfgoedinspectie heeft bij de inspecties navraag gedaan naar een aantal indicatoren voor een intern kwaliteitszorgsysteem. Het werken volgens vaste procedures en met standaardformulieren lijkt algemeen geaccepteerd, en binnen de organisatie is meestal bekend wie voor het onderhoud daarvan verantwoordelijk is. Een gestandaardiseerde werkwijze wordt bovendien steeds gebruikelijker naarmate meer met digitale systemen gewerkt wordt. Een belangrijke constatering is dat bij een aantal organisaties onvoldoende aandacht wordt besteed aan de veranderende eisen die digitaal werken stelt aan de (interne) kwaliteitszorg. Bij het aanpassen van de werkwijzen blijft de borging daarvan achterwege. Ook op dit punt blijkt kwaliteitsdenken bij een deel van de organisaties te ontbreken.

Inhoudelijke kwaliteit

De inhoudelijke kwaliteit van de projecten is afgemeten aan het handelen van de leidinggevend en in het veld. Over het algemeen maakten zij de indruk voldoende tot goed toegerust te zijn voor hun taak. Gerelateerd aan de mate

van naleving van de vergunningvoorschriften en het actief bijhouden van de kwaliteitszorg blijkt echter dat de kwaliteit van de onderzoeken meer bepaald wordt door de kwaliteit van de individuele medewerkers dan door een geïnternaliseerd kwaliteitsdenken. Een aanwijzing daarvoor is dat de uitvoering en daarmee de kwaliteit van projecten van dezelfde vergunninghouder onderling sterk kon verschillen.

Conclusies

Concluderend kan gesteld worden dat het gebrek aan systematische kwaliteitsborging, onafhankelijk van individuele medewerkers, reden geeft tot zorg. Weliswaar lijkt de kwaliteit van de geïnspecteerde opgravingen en proefsleuvenonderzoeken bevredigend, maar het is onzeker of deze kwaliteit zich, bij gebrek aan borgingsmechanismen en actualisatie van processen, op termijn zal handhaven. In een systeem van zelfregulerende kwaliteitszorg moet kwaliteit geborgd zijn op het niveau van de organisatie, en mag deze niet voornamelijk afhankelijk zijn van individuele personen. Bovendien is in de Wamz gekozen voor een vergunningstelsel waarin de vergunning aan de organisatie verleend wordt, en niet aan individuele medewerkers.

De sector heeft een aantal nuttige aanzetten gegeven voor de borging van kwaliteit, maar het is van belang om de komende jaren nog een inspanning te leveren om te komen tot een volwassen kwaliteitszorgsysteem, waarin de kwaliteit is geborgd van zowel het product/proces als de opgravende organisatie én de in de archeologie werkzame personen.

Stelselmatige en regelmatige toetsingen en controles van de organisatie zijn essentieel voor elke vorm van kwaliteitszorg. Daarvoor moet in eerste instantie gedacht worden aan toetsing binnen de organisatie en door externe private partijen. Interne audits kunnen al veel onvolkomenheden in kaart brengen. Externe audits door bij voorkeur certificerende instellingen, zorgen door hun systematische en regelmatige karakter voor continuïteit van de kwaliteitsborgende mechanismen. Het publieke toezicht van de Erfgoedinspectie is, zoals het nu is ingericht, niet toegerust op een dergelijke systematische toetsing. Zodra vergunninghouders zich laten certificeren kan de Erfgoedinspectie zich volledig richten op het toezicht op individuele projecten en het signaleren van algemene tendensen.

Binnen de organisatie is verder het ontwikkelen van kwaliteitsbewustzijn bij de eigen medewerkers een belangrijk punt van aandacht. Ook de archeologische opleidingsinstellingen kunnen hier een rol spelen, door studenten zo vroeg mogelijk in de opleiding kennis te laten maken met de principes van kwaliteitszorg.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

De status van de medewerkers is eveneens een essentieel onderdeel van de kwaliteitszorg. Regelmatige actualisatie van het organisatieplan voor wat betreft het bestand van actoren kan binnen de eigen organisatie meer duidelijkheid geven over de status van de medewerkers. Maar de kwaliteit van de archeologie is er bij gebaat als alle met zorg voor de archeologie belaste partijen (opdrachtgevers, opdrachtnemers, betrokken overheden) middels een beroepsregister inzicht hebben in de kwalitatieve bezetting van projectteams.

Aanbevelingen

Aan de archeologische sector

Leg de status van alle in de archeologie werkzame personen vast in een centraal en toegankelijk register.

Aan de vergunninghouders

Borging van de kwaliteit van de archeologische processen:

- Werk actief aan de bevordering van het kwaliteitsbewustzijn van de medewerkers, door opleidingen, periodiek kwaliteitsoverleg en interne thematische kwaliteitsbijeenkomsten.

Borging van de kwaliteit van de organisatie:

- Zorg voor stelselmatige en regelmatige toetsing van het kwaliteitszorgsysteem door middel van interne audits.
- Besteed bij de ontwikkeling van nieuwe werkwijzen aandacht aan de manier waarop deze werkwijzen in de interne kwaliteitszorg kunnen worden geïmplementeerd en leg dit vast in interne kwaliteitsprocedures.
- Laat de organisatie certificeren door een certificerende instelling voor alle archeologische processen.

Borging van kwaliteit van de medewerkers:

- Laat de status van nieuwe medewerkers (vrijwillig) toetsen door de RCE.
- Houdt wijzigingen in het personeelsbestand bij in het organisatieplan.
- Zorg dat het organisatieplan bij alle medewerkers bekend is, zodat duidelijk is welke actoren voor welke voorbehouden handelingen kunnen worden ingezet.

Aan de archeologische opleidingsinstituten

Neem in het curriculum van de bachelorfase een module kwaliteitszorg op zodat studenten archeologie vanaf het begin af aan vertrouwd raken met de principes daarvan.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

Op 1 september 2007 is de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) in werking getreden, waarmee Nederland het Verdrag van Valletta in de eigen wetgeving implementeerde.¹ Met deze wet is onder andere beoogd de reeds ingezette liberalisering van de opgravingsmarkt te reguleren. 'Malta' had in Nederland voor een forse toename aan archeologisch onderzoek gezorgd, ten gevolge waarvan zich nieuwe spelers op de markt positioneerden. In plaats van alleen het Rijk, de universiteiten en een aantal gemeentelijke diensten, dienden zich nu ook particuliere organisaties aan voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek. In de Wamz is bepaald dat organisaties die opgravingen willen verrichten, moeten beschikken over een opgravingsvergunning, die onder ministeriële verantwoordelijkheid verleend wordt. Voor de kwaliteitsbewaking van de uitvoering van archeologisch onderzoek is gekozen voor een systeem van zelfregulering, dat is uitgewerkt in het Besluit archeologische monumentenzorg (Bamz).²

Bij de invoering van de Wamz is op verzoek van de Tweede Kamer toegezegd de wet uiterlijk vier jaar na de inwerkingtreding te evalueren. De evaluatie is inmiddels van start gegaan en richt zich onder andere op de vraag of de marktwerking op een (kwalitatief) goede manier functioneert.³ Onderdeel hiervan is het beschouwen van de werking van het kwaliteitsstelsel, zoals dat in de Wamz en Bamz is vastgelegd. Borgt het systeem van zelfregulerende kwaliteitszorg, in combinatie met een vergunningstelsel, voldoende de kwaliteit van het archeologisch onderzoek?

De Erfgoedinspectie heeft in de jaren 2008-2010 inspecties uitgevoerd, waarbij zelfregulering en kwaliteitszorg centraal stonden. De resultaten van de inspecties kunnen een bijdrage leveren aan de evaluatie van het kwaliteitsstelsel in de archeologische markt. Daarnaast is dit rapport vooral bestemd voor het archeologische werkveld, voor de op de opgravingsmarkt opererende organisaties. Het is een weerslag van de bevindingen over hún werk.

¹ *Wet van 21 december 2006 tot wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta* (StB 2007, 293, d.d. 21 augustus 2007)

² *Besluit archeologische monumentenzorg* (StB 2007, 293, d.d. 21 augustus 2007).

³ *Archeologische Monumentenzorg. Evaluatie Wamz en Bamz. Offerte voor het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. Rigo Research en Advies BV, 27 oktober 2010.*

1.2 Vraagstelling

Een van de inspectieprioriteiten die in 2007 uit de risico-analyse van de Erfgoedinspectie naar voren kwam was de vraag of het systeem van zelfregulerende kwaliteitszorg, in combinatie met een vergunningstelsel, de kwaliteit van het archeologische onderzoek voldoende zou borgen, zoals in de Wamz beoogd wordt. Met deze vraag als leidraad is het inspectieprogramma voor de jaren 2008-2010 vormgegeven, waarbij de Erfgoedinspectie zich op een aantal aspecten van de zelfregulerende kwaliteitszorg gericht heeft. Ten eerste is de naleving van een aantal vergunningvoorschriften onder de loep genomen, die belangrijk zijn voor het realiseren van het beleidsdoel en waarvan het risico op niet-naleving groot werd geacht. Het ging daarbij om de voorschriften dat (1) de vergunninghouder zich dient te houden aan de in de beroepsgroep geldende normen, (2) dat de vergunninghouder dient te handelen in overeenstemming met het voor de vergunning ingediende organisatieplan en (3) dat de vergunninghouder onvoorziene wijzigingen in het organisatieplan dient te melden.

Ten tweede is onderzocht in hoeverre de vergunninghouders een intern kwaliteitszorgsysteem gerealiseerd hebben, oftewel hoe zij zélf voor voldoende borging van de kwaliteit van hun werkzaamheden zorgen. Dit is immers het streven van een zelfregulerend systeem.

Om een uitspraak te kunnen doen over de vraag of het systeem van zelfregulering en vergunningen voldoende de kwaliteit van het archeologisch onderzoek waarborgt, heeft de Erfgoedinspectie ook gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit van de geïnspecteerde projecten. Staat de mate van naleving van de vergunningvoorschriften en van het voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem in relatie tot de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek?

Samenvattend wordt met de inspectieresultaten in dit rapport antwoord gegeven op de volgende vragen:

1. Vergunningvoorschriften
 - Houden de vergunninghouders zich aan de in de beroepsgroep geldende normen?
 - Handelen de vergunninghouders in overeenstemming met het bij de vergunningaanvraag ingediende organisatieplan?
 - Melden de vergunninghouders onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie?
2. Intern kwaliteitszorgsysteem
 - Hanteren de vergunninghouders een intern kwaliteitszorgsysteem?

3. Inhoudelijke kwaliteit

- Wat is de inhoudelijke kwaliteit van de geïnspecteerde projecten?
- Hoe staat die kwaliteit in verhouding tot de mate van naleving van de vergunningvoorschriften en het voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem?

1.3 Leeswijzer

Dit rapport begint in hoofdstuk 2 met een overzicht van de zelfregulering en kwaliteitszorg in de archeologie, zoals deze ontworpen is en uiteindelijk is vastgelegd in wet- en regelgeving. Hierin is ook een paragraaf gewijd aan de praktische invulling die aan de wet- en regelgeving gegeven is: hoe is het systeem van vergunningverlening in combinatie met een zelfregulerende kwaliteitszorg in de praktijk (tot nu toe) uitgewerkt? Hoofdstuk 3 en 4 zijn gewijd aan de inspecties 2008-2010, waarvan het eerste hoofdstuk een verantwoording is van de onderzoeksmethode en in het tweede hoofdstuk de inspectiebevindingen gepresenteerd worden. De weergave van de bevindingen volgt de hierboven geformuleerde vragen van het onderzoek. Bij de behandeling van elke vraag worden de bevindingen gepresenteerd met eerst een toelichting op wat er precies onderzocht of geïnspecteerd is. Vervolgens worden de conclusie(s) en/of aanbeveling(en) die de Erfgoedinspectie verbonden heeft aan het onderzoek gepresenteerd en daarna de weergave van de bevindingen. De bevindingen zijn waar mogelijk vergeleken met de resultaten van het inspectieonderzoek van 2006, gepubliceerd in *Werk in uitvoering (1): van PvE tot veldwerk. Onderzoek naar de kwaliteit van archeologische programma's van eisen en van de uitvoering in het veld, Erfgoedinspectie 2007*. Hoofdstuk 5 ten slotte bevat de conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de inspectiebevindingen. Het rapport bevat 4 bijlagen.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

2 Kwaliteitszorg en zelfregulering in wet- en regelgeving

2.1 De aanloop: Interimbeleid

Vooruitlopend op de invoering van de Wet archeologische monumentenzorg (Wamz) is in 2001 een interimbeleid ingevoerd. De explosieve groei van het archeologisch onderzoek als gevolg van het Verdrag van Malta in combinatie met het principe van een terugtrekkende overheid, leidde tot het besef dat er naast de bestaande opgravende overheidsinstellingen ruimte moest komen voor uitvoering van archeologische werkzaamheden door private instellingen. Om de kwaliteit van de werkzaamheden op peil te houden, zou er een systeem van kwaliteitsborging gecreëerd worden, waarbij een combinatie van wetgeving en zelfregulering beoogd werd. Het systeem van kwaliteitsborging bestond van meet af aan uit drie onderdelen: de borging van de kwaliteit van (1) het archeologisch proces en product, (2) de opgravende organisatie en van (3) de in de archeologie werkzame personen.

Voor de borging van de kwaliteit van het archeologische proces en product werd in maart 1999 een voorbereidingscommissie ingesteld, die tot taak had criteria, standaards en voorwaarden te ontwikkelen waar archeologische werkzaamheden aan moesten voldoen. Deze commissie slaagde erin in januari 2001 de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) te publiceren, waarin feitelijke beschrijvingen stonden van alle archeologische (deel)processen. De kwaliteit van de opgravende organisatie diende geborgd te worden door een certificeringsstelsel. Vanuit de beroepsgroep zou daartoe een College van Deskundigen geformeerd moeten worden, dat beoordelingsrichtlijnen vast zou stellen. Daarnaast zou er voor niet-gecertificeerde instellingen, die voldeden aan de kwaliteitseisen, de mogelijkheid blijven om rechtstreeks bij de Minister van OCW een vergunning aan te vragen voor het uitvoeren van archeologische werkzaamheden.⁴

Ten slotte diende de in de archeologie werkzame personen te voldoen aan kwalificatie-eisen, die door het veld zelf opgesteld zouden worden. Het was de bedoeling alle in de archeologie werkzame personen in te schrijven in een beroepsregister, waarin relevante opleiding en werkervaring vastgelegd zou zijn. Daarnaast moesten archeologen de ethische beroepscode te

⁴ Hoewel de ministeriële vergunning dus bij voorkeur afhankelijk zou zijn van certificering, is certificering niet verplicht gesteld. Verplichte certificering werd niet wenselijk gevonden, omdat dit zou betekenen dat het overheidshandelen (het afgeven van de vergunning) direct en uitsluitend afhankelijk zou zijn van het oordeel van een private partij.

onderschrijven. Het beroepsregister en de ethische beroepscode zouden worden ondergebracht bij de beroepsvereniging.

Toezicht

Hoewel het uitgangspunt van het interimbeleid was dat het archeologische veld zelf verantwoordelijkheid zou nemen voor de kwaliteit van het archeologische werk in Nederland, was er eveneens het besef dat het blijvend voldoen aan de eisen van een norm een vorm van toezicht zou vergen. Een zelfregulerend stelsel kent gewoonlijk privaatrechtelijk toezicht in de vorm van een certificerende instelling, die bijvoorbeeld audits uitvoert ter toetsing van de gecertificeerde organisaties. Er werd echter geoordeeld dat er ook toezicht moest worden uitgeoefend namens de bewindspersoon die verantwoordelijk was voor het archeologisch bestel via de vergunningen. Dit publiekrechtelijk toezicht is in 2001 ondergebracht in een aparte inspectiedienst als onderdeel van het ministerie van OCW: De Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA). Primaire taak van de RIA was het toezien op de naleving van het bepaalde in de Monumentenwet 1988 ten aanzien van archeologische monumenten, opgravingen en vondsten. In relatie tot de uitvoering van archeologische opgravingen ging het er daarbij concreet om erop toe te zien dat archeologische werkzaamheden uitgevoerd zouden worden door partijen die daartoe bekwaam en in staat zijn en dat kwaliteit van de uitvoering zou voldoen aan de gestelde normen. De RIA is in 2005 opgegaan in de Erfgoedinspectie.

2.2 Wetgeving: Wamz en Bamz

Met de invoering van de Wamz in 2007 is het gevoerde interimbeleid in grote lijnen voortgezet. Toelating tot de archeologische markt is in de Wamz verbonden aan het hebben van een ministeriële opgravingsvergunning, die zowel bedrijven, gemeenten, universiteiten en de RCE bij aantoonbare bekwaamheid kunnen verkrijgen. De eisen die aan deze bekwaamheid ten grondslag liggen, zijn vastgelegd in het Bamz (Besluit Archeologische monumentenzorg). Zij liggen op het archeologisch-inhoudelijke, het financieel-organisatorische en het integriteitsvlak. De eisen op het archeologisch-inhoudelijke vlak stellen dat de vergunninghouder beschikt over gekwalificeerd personeel en dat hij voldoende geëquipeerd is om vondsten te (laten) conserveren en tijdelijk op te slaan. Daarnaast moet de vergunninghouder in staat zijn wetenschappelijk verantwoord te handelen. Financieel-organisatorische eis is dat er sprake is van een bedrijfseconomisch solide organisatie. Wat betreft de integriteit mag het personeel dat leiding geeft aan

archeologisch onderzoek niet onherroepelijk veroordeeld zijn voor strafbare feiten, zoals bedoeld in de Monumentenwet 1988.

In de memorie van toelichting op de Wamz wordt ervan uitgegaan dat voldoende bekwaamheid eveneens is aangetoond bij certificering.⁵ Certificering is dus voldoende om een vergunning te verkrijgen. Bijkomend voordeel van het laten certificeren van organisaties, zo wordt in de memorie van toelichting gesteld, is dat de certificerende instelling erover waakt dat de gecertificeerde organisatie blijvend aan de eisen voldoet. Ook bij de invoering van de Wamz is, net als bij het interimbeleid, certificering niet verplicht gesteld.

Verder is bij de invoering van de Wamz vastgehouden aan de wens een beroepsregister op te stellen, waarin opleiding en ervaring van de in de archeologie werkzame personen vastgelegd zouden worden.

In het Bamz is verder als norm voor de borging van de kwaliteit van het archeologische product/proces de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie aangewezen als binnen de beroepsgroep geldende norm.⁶ De KNA had sinds de invoering van het interimbeleid al diverse revisies gekend: bij invoering van de Wamz bestond de KNA in versie 3.1. Sinds eind 2010 is de KNA versie 3.2. aangewezen als de norm.

Toezicht

Het tijdens het interimbeleid ingestelde publiekrechtelijke toezicht in de vorm van een Rijksinspectie is bij de invoering van de Wamz blijven bestaan. De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988 en daarmee in praktijk op de kwaliteit van de door de vergunninghouders uitgevoerde werkzaamheden.

2.3 Wamz en Bamz in de praktijk

Vier jaar na de invoering van de Wamz en Bamz constateert de Erfgoedinspectie dat het systeem van vergunningverlening, in combinatie met een zelfregulerende kwaliteitszorg, slechts gedeeltelijk van de grond is gekomen. Alleen de borging van het archeologische product/proces is van de grond gekomen met de ontwikkeling van de KNA. Wat dit betekent voor de realisatie van het beleidsdoel is onderwerp van de evaluatie van de Wamz. In dit rapport wordt volstaan met de consequenties die rechtstreeks raken aan de het toezicht.

⁵ Memorie van Toelichting Wamz, p. 17.

⁶ Bamz art. 24 lid 2

Kwaliteitsnorm

De KNA is inmiddels breed geaccepteerd en wordt met enige regelmaat geactualiseerd. Behalve een richtlijn voor de archeologische (deel)processen, zijn in de KNA ook eisen die gesteld worden aan de uitvoerders van de beschreven archeologische (deel)processen vastgelegd. Voor essentiële handelingen en kritische processtappen (voorbehouden handelingen en controles) zijn actoren benoemd, van wie vereiste opleiding en relevante werkervaring vastligt. Het beheer van de KNA ligt bij het Centraal College van Deskundigen archeologie (CCvD), dat is ondergebracht bij de SIKB (Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer).

Certificeringstelsel

Een alomvattend certificeringstelsel is niet gerealiseerd. Het Centraal College van Deskundigen heeft wel een beoordelingsrichtlijn (BRL 4000) ontwikkeld, waarmee de mogelijkheid bestaat tot vrijwillige certificering van de protocollen van de KNA. De huidige stand van zaken is dat er aan vier organisaties certificaten zijn verleend, waarbij het echter uitsluitend gaat om certificaten voor niet-vergunningplichtige protocollen uit de KNA.⁷ Geen enkele organisatie heeft van certificatie gebruik gemaakt bij het aanvragen van een vergunning. Toetsing door het rijk voor het verkrijgen van een vergunning is aantrekkelijker gebleken dan het behalen van certificaten. Een rol hierin spelen mogelijk de kosten die een organisatie moet maken voor certificering, terwijl organisaties kosteloos een vergunning kunnen krijgen. Daarnaast speelt wellicht mee dat gecertificeerde organisaties bij verlies van een certificaat ook automatisch hun vergunning kwijt zouden raken, terwijl de kans op het verlies van de vergunning na toetsing door het rijk lager ingeschat wordt.

Beroepsregister

De derde poot van het zelfregulerend kwaliteitsselsel, een functionerend beroepsregister, is ook niet tot stand gekomen. De borging van de kwaliteit van de in de archeologie werkzame personen heeft in de praktijk deels invulling gekregen doordat de RCE personen toetst op het moment van de vergunningverlening.

⁷ Dit is de stand van zaken van april 2010. Niet-vergunningplichtige protocollen zijn die van bureauonderzoek, het schrijven van programma's van eisen, depotbeheer en fysiek beschermen.

Consequenties

Met slechts één van de drie elementen van de zelfregulerende kwaliteitszorg in werking doen zich in de praktijk verschillende problemen voor. Ten eerste heeft het uitblijven van het certifieringsstelsel ertoe geleid dat archeologische bedrijven en instellingen niet stelselmatig en regelmatig getoetst worden op hun handelen. Bij de aanvraag van de vergunning worden zij weliswaar getoetst door de RCE, maar dit heeft het karakter van een toetsing 'aan de poort' en niet 'achter de poort'. Noch de RCE noch de Erfgoedinspectie zijn erop toegerust om structureel toezicht 'achter de poort' te houden, zoals een certificerende instelling dat zou kunnen. In lijn met de Europese dienstenrichtlijn heeft de Minister van OCW in 2009 toegezegd vergunninghouders bij goed functioneren bij de volgende vergunningverlening een verlenging voor onbepaalde tijd te geven.⁸ Hiermee is dus ook het regelmatig terugkerende toetsingsmoment 'voor de poort' bij tijdelijke vergunningverlening komen te vervallen.

Een tweede probleem vormt het ontbreken van een beroepsregister. Met het uitblijven van het register zag de RCE zich genoodzaakt zelf de actoren te moeten toetsen die relevant zijn voor de vergunningverlening. Daarbij zijn niet alleen de kwalificaties van de leidinggevenden getoetst aan de voorschriften in het Bamz, maar ook de kwalificaties van in de vergunningaanvraag genoemde senior KNA archeologen, omdat deze belangrijk zijn voor de kwaliteit van de uitvoeringsorganisatie. Een van de problemen hierbij is geweest dat de opleidings- en ervaringseisen die de RCE stelt niet op alle punten overeenkwamen met de eisen die de KNA 3.1 aan deze actoren stelde. Ook zijn bij de eerste toetsingsronde in 2008 leidinggevenden en actoren met een buitenlandse opleiding buiten beschouwing gelaten, omdat de *Regeling erkenning beroepskwalificaties cultuurberoepen* op dat moment nog niet gerealiseerd was.

De afwijzing van een deel van de opgevoerde actoren die sinds jaar en dag in de archeologie werkzaam waren, maar niet aan de in het Bamz gestelde opleidingseisen bleken te voldoen, heeft tot veel discussie geleid. Om aan deze afgewezen actoren met een opgebouwd economisch belang tegemoet te komen, zijn verschillende overgangsregelingen ingesteld, waarmee tot op heden de discussie niet tot bedaren is gebracht (zie voor een overzicht van de overgangsregelingen de tabel in bijlage 1). Op het moment van schrijven (april 2011) wordt de discussie gevoerd of de EVC-regeling voor medewerkers met

⁸ Brief van Minister Plasterk aan de Nederlandse Vereniging van Archeologische Opgravingsbedrijven (NVAO) betreffende "Beperkende voorwaarden opgravingsvergunningen", d.d. 1 september 2009 (kamerstuk 2009D39944)

een opgebouwd economisch belang niet zou moeten worden verlengd c.q. zou moeten worden uitgebreid. Hiermee dreigt een 'open-einde' regeling te ontstaan, waarbij de huidige onduidelijkheid voortduurt over welke medewerkers bij kritische processtappen in het archeologisch onderzoek ingezet mogen worden. Derde en laatste probleem wat samenhangt met het uitblijven van het beroepsregister is dat de status van andere medewerkers dan de bij de vergunningverlening getoetste leidinggevenden en senior KNA archeologen onduidelijk is. Bij ontstentenis van een beroepsregister heeft de RCE de actoren getoetst voor zover deze relevant zijn voor de vergunningaanvraag in het kader van het Bamz. De status van andere actoren, zoals KNA archeologen en allerhande specialisten, en van senior KNA archeologen die niet bij een vergunningaanvraag betrokken zijn geweest, is echter niet vastgelegd, wat bij een werkend beroepsregister wel het geval zou zijn.

Toezicht

Zoals hierboven geschetst is het private toezicht in de vorm van een certificerende instelling niet tot stand gekomen. Daar was wel van uitgegaan bij de inrichting van het publiekrechtelijk toezicht, dat bij de Erfgoedinspectie ligt. De Erfgoedinspectie is daarom niet toegerust op auditing en systematische toetsing zoals certificerende instellingen doen. Zij ziet toe op de naleving van de vergunningvoorschriften bij individuele projecten op die aspecten, die uit de jaarlijkse risicoanalyse voortkomen.

3 Inspecties 2008-2010: de onderzoeksmethode

3.1 Risicoanalyse

Op basis van de risicoanalyse 2008 heeft de Erfgoedinspectie een aantal thema's gedefinieerd, waarop zij haar werkzaamheden van 2008-2010 heeft gericht.⁹ Eén van die thema's was 'zelfregulering en kwaliteitszorg'. De Erfgoedinspectie vroeg zich af of de zelfregulerende kwaliteitszorg in het archeologische veld tot stand zou komen en zag grote risico's bij de naleving van drie vergunningvoorschriften, waarvan zij zowel de kans op niet-naleving als het schadelijke effect ervan op de realisering van het beleidsdoel als zeer hoog inschatte. Het ging daarbij om de voorschriften (1) dat de vergunninghouder zich dient te houden aan de in de beroepsgroep geldende normen, (2) dat de vergunninghouder dient te handelen in overeenstemming met het voor de vergunning ingediende organisatieplan en (3) dat de vergunninghouder onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie dient te melden. De Erfgoedinspectie verwachtte dat het de uitvoerders van archeologische werkzaamheden zou ontbreken aan kennis van de verplichtingen, die voortvloeiden uit de vergunningvoorschriften. Om te onderzoeken of vergunninghouders zelf zorgdragen voor voldoende kwaliteit van hun werkzaamheden, is besloten te kijken of de vergunninghouders een intern kwaliteitszorgsysteem voeren. Zelf zorgen voor voldoende kwaliteit is immers het streven van het systeem en de Erfgoedinspectie is van mening dat dit geborgd wordt door het voeren van een kwaliteitszorgsysteem, dat voor alle medewerkers werkbaar en toegankelijk is. Ten behoeve van de inspecties heeft de Erfgoedinspectie een aantal elementen benoemd die een indicatie geven voor de mate waarin een intern kwaliteitszorgsysteem is gerealiseerd: (1) standaardformulieren voor de verwerking van gegevens uit het veld (op basis van de KNA), (2) het gebruik van werkinstructies en procesbeschrijvingen – al dan niet samengebracht in een kwaliteitshandboek – en (3) procedures voor het maken van back-ups van digitale veldgegevens. Tevens zou er binnen de organisatie iemand verantwoordelijk moeten zijn voor de kwaliteitszorg en zouden de medewerkers moeten weten wie dat is. Ten slotte zouden de medewerkers op

⁹ *Risicoanalyse 2008 Erfgoedinspectie/archeologie* (versie 0.2, augustus 2007); *Erfgoedinspectie/archeologie, 2007. Jaarwerkplan 2008*. Den Haag; *Erfgoedinspectie, 2009. Jaarwerkprogramma Erfgoedinspectie 2009*. Den Haag; *Erfgoedinspectie, 2010, Jaarwerkprogramma 2010*

de hoogte moeten zijn van de inhoud van het voor de vergunning ingediende organisatieplan.

De Erfgoedinspectie wilde ook een oordeel vormen over de inhoudelijke kwaliteit van de bezochte projecten. Op deze manier kon zij een uitspraak doen over de relatie tussen de naleving van de vergunningvoorschriften en het al dan niet voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem aan de ene kant en de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek aan de andere kant. Uiteraard is de inhoudelijke beoordeling moeilijk objectief te vormen en hangt veel af van het (subjectieve) oordeel van de inspecteur. Objectiviteit is zoveel mogelijk nagestreefd door te werken met vaste inspectieprotocollen. (zie paragraaf 3.2.)

3.2 Protocol en organisatieplan

Ten behoeve van de inspecties is een protocol opgesteld waarin vastgelegd is op welke aspecten de projecten beoordeeld werden (zie voor de 2 gebruikte protocollen bijlage 2 en 3). Uitgangspunt was dat het protocol kortdurende inspecties moest faciliteren en moest resulteren in een zo objectief mogelijk, kort en bondig inspectierapport. Het protocol bestaat uit een inhoudelijke en een administratieve component. De administratieve component bestaat uit de basisgegevens van het project, zoals het onderzoeksmeldingsnummer, hoofduitvoerder, bevoegd gezag, projectleider, dagelijkse veldleiding etc. De inhoudelijke component bestaat uit (1) de controle op een aantal geselecteerde handelingen, zoals voorgeschreven in de KNA 3.1. en (vanaf eind 2010) 3.2., (2) de controle op het al dan niet voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem en (3) een beoordeling van de inhoudelijke kwaliteit op basis van de vraagstelling van het onderzoek, de gehanteerde opgravings- en bemonsteringsstrategie, bekendheid met de regionale context en de interpretaties van sporen en vondsten die op dat moment in het veld gegeven konden worden. Ook is er gevraagd naar de eventuele inzet van specialisten. Tweede kader voor de uitvoering van het inspectieprogramma waren de organisatieplannen, die de vergunninghouders hebben ingediend ten behoeve van het verkrijgen van hun vergunning. Elke vergunningsaanvraag dient vergezeld te gaan van een organisatieplan, waarin de organisatie zich presenteert aan de vergunningverlener. De organisatie geeft erin aan hoe zij is samengesteld wat betreft personeel en op welke vormen van archeologisch onderzoek en op welke regio's en perioden de organisatie zich richt. Verder geeft de aanvrager in het organisatieplan aan of hij zich aan de in de beroepsgroep geldende norm houdt – of op welke (andere) manier hij waarborgt dat er voldoende kwaliteit is bij het doen van archeologisch

onderzoek- en met welke middelen de kennis en vaardigheden van de medewerkers onderhouden worden.¹⁰

In de nota van toelichting op het Bamz is tevens vastgelegd dat vergunninghouders verplicht zijn onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie te melden, zodat beoordeeld kan worden of de vergunninghouder nog aan de vergunningvoorschriften voldoet. Het gaat hierbij om onvoorziene wijzigingen in het organisatieplan.

Voor dit onderzoek heeft de Erfgoedinspectie de organisatieplannen van de vergunninghouders bestudeerd en in kaart gebracht in welke mate de vergunninghouders aangeven zich aan de geldende norm (KNA) te houden. Tevens is in het veld gekeken of vergunninghouders zich houden aan eventueel gestelde beperkingen aan de vergunning op basis van het organisatieplan en of de juiste actoren ingezet worden, conform het organisatieplan. Ten slotte is gekeken of vergunninghouders onvoorziene wijzigingen in het organisatieplan melden.

3.3 Planning en uitvoering

Planning

Voorafgaand aan het inspectieprogramma zijn de vergunninghouders geïnformeerd over wat de aanstaande inspecties behelsden en zijn er vier pilot-inspecties uitgevoerd. In oktober 2008 is het inspectieprogramma van start gegaan.

Op het moment van het plannen van de inspecties in 2008 hadden 53 organisaties een vergunning verkregen van de RCE op basis van een goedgekeurd organisatieplan. In de loop van 2009 en 2010 zijn er een aantal organisaties bijgekomen en afgegaan, waarmee eind 2010 de stand van vergunninghoudende bedrijven op 56 stond.¹¹ In principe kwam elke vergunninghouder in aanmerking voor inspectie. Een uitzondering is wel steeds gemaakt voor organisaties die een lopende aanvraag hadden voor een vergunning. Bij de organisaties die op het moment van inspectie nog een vergunning daterend van vóór 2008 hadden – en dus nog geen organisatieplan hadden – hadden de inspecties een meer voorlichtende functie. Verder vielen 7 vergunninghouders buiten het inspectieprogramma, omdat zij alleen

¹⁰ Als in 'de beroepsgroep geldende norm' wordt in het Bamz in ieder geval de KNA gedefinieerd (Art. 24 lid 2).

¹¹ Het opgravingsbedrijf BILAN van Fontys Hogescholen is met ingang van 1 januari 2010 overgenomen door BAAC BV. Jacobs & Burnier is met ingang van 1 juni 2010 opgegaan in het ADC.

booronderzoek uitvoerden of onderwaterarcheologie bedreven en dit onderzoek zich louter richtte op opgravingen (op land) en proefsleuvenonderzoek.¹²

Uitvoering

De inspectiedata zijn aan het begin van het onderzoek vastgelegd en gedurende het onderzoek werden de in ARCHIS aangemelde opgravingen en proefsleuvenonderzoeken bijgehouden. Kort voor de geplande inspectiedatum werden er bij voorkeur twee projecten geselecteerd, die op één dag bezocht konden worden. Als dit onmogelijk bleek, is er steeds één project uitgekozen. Tevens werd er bij de selectie van de projecten sterk rekening meegehouden of de betreffende vergunninghouder al eens geïnspecteerd was. Bij elke inspectie waren twee inspecteurs betrokken, van wie er altijd tenminste een inspecteur archeologie was. Kort voor de inspectie werd contact opgenomen met de organisatie om er zeker van te zijn dat zij daadwerkelijk in het veld aanwezig was. Er is getracht in zo algemeen mogelijke bewoordingen te vragen naar de lopende onderzoeken, zodat het bezoek niet helemaal verwacht kon worden.¹³ Voorafgaand aan de inspectie werd altijd het organisatieplan bestudeerd, zodat bij de inspectie rekening gehouden kon worden met eventueel gestelde beperkingen. Daarnaast werd ook het programma van eisen van te voren bestudeerd, indien dit in ARCHIS aan de onderzoeksmelding was toegevoegd. In het grote aantal gevallen, waarin dit laatste niet het geval was, is het programma van eisen tijdens de inspectie opgevraagd. De inspecties vonden plaats op de onderzoekslocatie, waar een vraaggesprek werd gevoerd met de projectleider of veldwerkleider. Na afloop van de inspectie werd op locatie een voorlopige samenvatting van de bevindingen gegeven. Op kantoor werd de inspectie vastgelegd in een inspectierapport, dat aan de bezochte vergunninghouder werd opgestuurd met het verzoek er inhoudelijk op te reageren. Vervolgens kon het inspectierapport – al dan niet met doorgevoerde wijzigingen op basis van de reactie van de vergunninghouder – definitief vastgesteld worden. Bij eventuele tekortkomingen in de naleving van de norm werd in het rapport, afhankelijk van de ernst van het tekort, een advies, een waarschuwing of een herhaalde waarschuwing gegeven.

¹² Booronderzoek, oppervlaktekarteringen en geofysisch onderzoek zijn buiten beschouwing gelaten, deels omdat sommige typen onderzoek niet uit de risicoanalyse kwamen en deels vanwege de praktische problemen dergelijke vaak kortdurende onderzoeken in het veld te controleren.

¹³ Desondanks is het toch nog voorgekomen dat er op de inspectielokaties niemand werd aangetroffen. Vaak bleek het onderzoek dan op het laatste moment nog uitgesteld of was het project eerder afgelopen/ten einde gekomen dan verwacht.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

De afhankelijkheid van inspectiedatum, de locatie van het project en het gegeven of de vergunninghouder al eerder geïnspecteerd was, maakt het aantal bezoeken per vergunninghouder niet representatief voor ieders marktaandeel.

Uiteindelijk zijn 34 van de 49 (69%) voor inspectie in aanmerking komende vergunninghouders geïnspecteerd. Er zijn 64 projecten geïnspecteerd, waarmee 3,1 % van het totale aantal in ARCHIS gemelde opgravingen en proefsleuvenonderzoeken bezocht is. Als bijlage (zie bijlage 4) is het overzicht opgenomen van het aantal projecten per vergunninghouder, afgezet tegen het aantal inspecties bij die vergunninghouder.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

4 Inspecties 2008-2010: de bevindingen

4.1 Vergunningvoorschriften: Houden de vergunninghouders zich aan de in de beroepsgroep geldende norm (KNA)?

4.1.1. Organisatieplannen en de KNA

Toelichting

In het organisatieplan geeft de aanvrager van een vergunning aan welke processen conform de KNA worden uitgevoerd. Indien de organisatie een bepaalde processtap niet conform de KNA uitvoert, dient aangegeven te worden hoe de betreffende processtap dan wel uitgevoerd wordt. Het is ter beoordeling van de vergunningverlener, de RCE, of deze afwijkende manier de kwaliteit van de uitvoering voldoende borgt. Bij de analyse van de organisatieplannen is in kaart gebracht in welke mate de vergunninghouders aangeven zich te houden aan de KNA.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

- *Leg eventuele afwijkingen van de KNA gedefinieerde processtappen gemotiveerd vast in het organisatieplan.*
- *Actualiseer organisatieplannen die zijn gebaseerd op KNA 3.1 op basis van KNA 3.2.*

Meer dan de helft van de vergunninghouders geeft in het organisatieplan aan bij een of meerdere processtappen af te wijken van KNA 3.1. In een kwart van de gevallen worden de afwijkingen in het organisatieplan niet verder toegelicht. Hierdoor is niet inzichtelijk hoe de kwaliteit van de betreffende processtap geborgd wordt. Hiermee kan de schijn van rechtsongelijkheid worden gewekt: waar de ene organisatie verantwoording aflegt voor haar handelen, doet de andere organisatie dat niet.

Met de aanwijzing van KNA 3.2 als in de beroepsgroep geldende norm zullen de bestaande organisatieplannen moeten worden geactualiseerd.

Bevindingen

Uit de analyse van de organisatieplannen blijkt dat 24 van de 56 opgravende instellingen zich op papier volledig conformeren aan de KNA 3.1. 21 instellingen wijken bij enkele processtappen af van de KNA, maar maken in de toelichting aannemelijk dat hun werkwijze een gelijk kwaliteitsniveau oplevert.

Het merendeel van deze afwijkingen betreft de wijze waarop controlemomenten worden vastgelegd. Binnen deze groep zijn er 7 organisaties (3 bedrijven en 4 gemeentes) die op bepaalde onderdelen de norm voor zichzelf hoger stellen dan in de KNA wordt geëist. Zo geven zij bijvoorbeeld aan een senior KNA archeoloog in te zetten, daar waar een KNA archeoloog vereist is.

12 organisaties geven in hun organisatieplan aan bepaalde processtappen niet uit te voeren volgens de KNA, zonder een alternatief te bieden op dit onderdeel. In 5 gevallen gaat het om maar één processtap, die echter wel van groot belang kan zijn. Zo laat een bedrijf in het midden of sporen, structuren en profielen wel door een KNA archeoloog worden uitgewerkt. Een ander bedrijf geeft aan dat controles op de uitvoering van proefsleuvenonderzoek niet altijd door een senior KNA archeoloog worden uitgevoerd. Bij de rest van de organisaties wordt vaker van de KNA afgeweken, tot een maximum van 22 processtappen.

Navraag bij de RCE heeft uitgewezen dat organisaties met afwijkingen van de KNA mondeling hebben toegelicht hoe zij met deze afwijkingen omgaan en dat zij in die gesprekken aannemelijk hebben gemaakt dat de kwaliteit voldoende geborgd wordt. Deze motivering is echter niet in de organisatieplannen vastgelegd. Daardoor is niet inzichtelijk waarom sommige organisaties van de norm mogen afwijken, waarmee de schijn van rechtsongelijkheid kan worden gewekt.

Sinds eind 2010 is de KNA versie 3.2 aangewezen als de in de beroepsgroep geldende norm.¹⁴ De nieuwe versie van de KNA verschilt op een aantal punten van de vorige versie, onder andere voor wat betreft de inzet van actoren en het uitvoeren van controles. De organisatieplannen zullen op dit punt moeten worden geactualiseerd.

4.1.2. Programma's van eisen

Toelichting

Voorafgaand aan een opgraving of proefsleuvenonderzoek wordt een programma van eisen (PvE) opgesteld, waarin de inhoudelijke vraagstelling voor het onderzoek wordt geformuleerd aan de hand van een gespecificeerde archeologische verwachting. Tevens worden de methode en de te gebruiken technieken erin gemotiveerd. In de KNA is vastgelegd dat een senior KNA

¹⁴ *Regeling van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 16 december 2010, nr. WJZ-258610 (8275/8302), houdende onder meer wijziging van de Regeling archeologische monumentenzorg in verband met onder meer de aanwijzing van een nieuwe KNA-versie, artikel 4.*

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

archeoloog betrokken moet zijn bij de formulering van de inhoudelijke vraagstelling van het PvE en dat het PvE door een senior KNA archeoloog gecontroleerd dient te worden. De KNA acht het wenselijk dat het PvE ter goedkeuring of ter kennisgeving aan het bevoegd gezag voor te leggen.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De Erfgoedinspectie ziet een positieve trend in het gebruik van door de overheid bekrachtigde programma's van eisen ten opzichte van de resultaten van het onderzoek in 2006.

Bevindingen

Programma's van eisen						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t.	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Opstellen	64 (62)	1	1	57	5	92 %
Bekrachtiging bevoegd gezag	64 (63)	1	-	53	10	84 %

Op de opstelling en bekrachtiging van het PvE zijn 62 van de 64 bezochte projecten onderzocht. Bij 1 verkorte inspectie is niet naar het PvE gevraagd, en bij 1 gemeente was er alleen een plan van aanpak. Hoewel het ontbreken van een PvE niet acceptabel is, was de kwaliteit van het onderzoek afdoende geborgd: het plan van aanpak bevatte alle informatie, die anders in het programma van eisen is opgenomen. Bovendien waren de juiste actoren ingezet. In 5 gevallen (éénmaal een gemeentelijke uitvoeringsdienst, 4 keer een bedrijf) was het PvE niet (mede) door een senior KNA archeoloog geschreven. Meestal was het PvE door alleen een KNA archeoloog geschreven, in 1 geval betrof het een in het organisatieplan als senior KNA archeoloog opgevoerde medewerker, die echter niet als zodanig was goedgekeurd door de vergunningverlener.

In 10 gevallen kon in het veld niet aangetoond worden dat het PvE door de betrokken overheid bekrachtigd was. Hierbij betrof het 6 keer een bedrijf, 2 keer een universiteit en 2 keer de RCE. In de helft van de gevallen kon de bekrachtiging van het bevoegd gezag achteraf alsnog bewezen of aannemelijk gemaakt worden. Overigens kan het voorkomen dat geen bevoegd gezag kan worden aangewezen, bijvoorbeeld in het geval van een waardestellend onderzoek door de RCE.

Vergeleken met het onderzoek van de Erfgoedinspectie in 2006 is het gebruik van PvE's toegenomen. Toen werd nog bij 12% van de onderzochte projecten het ontbreken van een adequaat sturingsdocument geconstateerd.¹⁵

4.1.3. Nalevingsniveau voorbehouden handelingen en voorgeschreven controles in het veld

Toelichting: voorbehouden handelingen

Voorbehouden handelingen zijn activiteiten in het archeologisch proces, die cruciaal geacht worden voor een goede uitvoering van archeologisch onderzoek. Voor deze handelingen zijn in de KNA de processtappen beschreven en zijn de actoren benoemd. Aan de benoemde actoren worden weer eisen gesteld wat betreft afgeronde opleiding en werkervaring. Bij de inspecties is gekeken naar een kleine selectie van voorbehouden handelingen, zoals deze in de KNA zijn omschreven. Er is gevraagd naar de betrokken actor bij het opstellen van het plan van aanpak (PvA) en bij het schrijven van dag- en wekrapporten. In het geval van een proefsleuvenonderzoek is ook gekeken naar betrokken actor bij de uitvoering van het onderzoek.

Toelichting: PvA en velddocumentatie

Het PvA is een concrete planning en beschrijving van het veldwerk, inclusief het veiligheidsplan. Het PvA is een afgeleide van het PvE, dat echter - in tegenstelling tot een PvE - altijd door (personeel van) de uitvoerder zelf geschreven wordt. De KNA schrijft voor dat dit (mede) door een KNA archeoloog of een specialist moet gebeuren.

Dag- en wekrapporten vormen de weergave van de dagelijkse feiten, ideeën en interpretaties van het archeologisch onderzoek en vormen als zodanig een onontbeerlijke bron van informatie bij de uitwerking tot een wetenschappelijk bruikbaar rapport. Zowel dag- als wekrapporten dienen geschreven te worden door een KNA archeoloog of een senior veldtechnicus. Beide zijn tevens als actor benoemd voor de aanleg en documentatie van de proefsleuven bij een proefsleuvenonderzoek.

Bij het toezicht op de inzet van de juiste actoren voor het uitvoeren van voorbehouden handelingen wreekt zich de onduidelijkheid die er de afgelopen jaren is geweest over de status van medewerkers (zie paragraaf 2.3). Op diverse momenten hebben RCE en Erfgoedinspectie laten weten geen consequenties te zullen verbinden aan de inzet van personen waarvan de

¹⁵ Werk in Uitvoering (1), 33.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

status (nog) ter discussie stond.¹⁶ De Erfgoedinspectie is bij de inspecties uitgegaan van de status van de actoren, zoals deze in het organisatieplan zijn vastgelegd. In gevallen dat een medewerker (nog) niet in het organisatieplan was vermeld, werd uitgegaan van de door de project- of veldwerkleider aangegeven status. De hieronder geconstateerde niet-naleving van de inzet van de juiste actoren heeft dus geen betrekking op een toetsing of een actor over de juiste kwalificaties beschikte, maar alleen op het feit of voor de handelingen de juiste actor werd ingezet.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

Voor het uitvoeren van een IVO proefsleuvenonderzoek ligt de naleving hoog (95%). Hoewel de naleving op de andere onderdelen eveneens vrij hoog ligt, valt op dat uiteindelijk in slechts 68% van de bezochte proefsleuvenonderzoeken en in 58% van de bezochte opgravingen alle voorbehouden handelingen door de juiste actoren uitgevoerd werden.

Zet voor de uitvoering van alle voorbehouden handelingen systematisch de juiste actor in.

¹⁶ In september 2008 lieten RCE en Erfgoedinspectie weten dat er geen actief toezicht gehouden zou worden op het feit of personen van wie de status ter discussie stond, zich hielden aan de KNA inzake voorbehouden handelingen. In juli 2009 liet de RCE weten dat het ministerie van OCW, en daarmee ook de Erfgoedinspectie, de personen die gebruik maken van de EVC-regeling gedurende de looptijd van hun individuele EVC-traject, maar tot uiterlijk 31 december 2011, voor de toepassing van de Monumentenwet 1988 beschouwt als personen die voldoen aan de opleidings- en werkervaringseisen.

Bevindingen

Voorbehouden handelingen proefsleuvenonderzoek						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet van toepassing	Niet gevraagd	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Opstellen PvA	22 (19)	3	-	16	3	84%
Uitvoeren IVO	22 (22)	-	-	21	1	95 %
Schrijven rapporten	22	-	-	18	4	82 %
Naleving op alle getoetste voorbehouden handelingen	22 (19)	3	-	13	6	68 %

Voorbehouden handelingen opgraving						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet van toepassing	Niet gevraagd	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Opstellen PvA	42 (38)	3	1	27	11	71 %
Schrijven rapporten	42 (41)	-	1	33	8	80 %
Naleving op alle getoetste voorbehouden handelingen	42 (38)	3	1	22	16	58 %

Voor de inspectie op de naleving van de voorbehouden handelingen zijn 64 projecten onderzocht, waarvan 22 proefsleuvenonderzoeken en 42 opgravingen. Bij de 22 bezochte proefsleuvenonderzoeken was er in 3 gevallen geen PvA opgesteld, maar voldeed het zelf geschreven PvE tevens als PvA. Dit is in de ogen van de Erfgoedinspectie acceptabel, als er ook een veiligheidsplan is. Dat was bij alle 3 het geval. Bij opgravingen en proefsleuvenonderzoeken samen genomen, voldeden 14 projecten niet aan de eis van het opstellen van het PvA door een KNA archeoloog of specialist. In plaats daarvan waren ze geschreven door onder andere prospectoren, een geofysisch specialist, een student archeologie, een veldtechnicus en archeologen zonder de vereiste

werkervaring. Bij 1 project was geen PvA voorhanden; het plan van aanpak voor de bodemsanering ter plaatse was leidend voor het archeologisch onderzoek.

De uitvoering van het proefsleuvenonderzoek werd in 21 van de 22 geïnspecteerde projecten door de juiste actor uitgevoerd. Op één locatie was op het moment van de inspectie alleen een assistent veldtechnicus aan het werk. Deze wist echter aannemelijk te maken dat het een uitzonderlijke situatie betrof, die zich gedurende het project niet eerder had voorgedaan en zich ook in de toekomst niet voor zou doen. De betreffende gemeentelijke uitvoeringsdienst heeft dat schriftelijk bevestigd.

Bij opgravingen en proefsleuvenonderzoeken samengenomen, werden bij 12 projecten de dag- en weekrapporten niet geschreven door een KNA archeoloog of senior veldtechnicus, maar door een (junior) archeoloog of veldtechnicus. Herhaaldelijk werd aangegeven dat dit werd gedaan om de betreffende personen ervaring te laten opdoen met het schrijven van dagrapporten. Naar mening van de Erfgoedinspectie kan dit alleen indien een gekwalificeerde actor medeverantwoordelijkheid voor de opstelling van het rapport neemt en als medeopsteller wordt vermeld.

Toelichting: voorgeschreven controles

Het systematisch uitvoeren van inhoudelijke controles is een essentieel onderdeel voor de zelfregulerende kwaliteitszorg. Evenals bij de voorbehouden handelingen is tijdens de inspecties gekeken naar een selectie van controlemomenten, zoals die zijn vastgelegd in de KNA. Zowel bij opgravingen als bij proefsleuvenonderzoeken is geïnspecteerd of het plan van aanpak gecontroleerd is door respectievelijk een KNA archeoloog of een senior KNA archeoloog, en of die controle ook administratief is vastgelegd. Verder is gekeken of de aanleg van het eerste sporenvlak uitgevoerd is in aanwezigheid van een senior KNA archeoloog en of – in het geval van een proefsleuvenonderzoek – deze aanwezigheid ook administratief is vastgelegd. Andere controles vinden bij een proefsleuvenonderzoek pas na afronding van het veldwerk plaats, dus is het bij het inspecteren bij twee controlemomenten gebeven. Bij opgravingen is nog gekeken naar de controle - en de administratieve vastlegging daarvan - van onderzoeken van vlakken en sporen, van coupes en het afwerken van sporen, van profielen en van dag- en weekrapporten.

De controle op onderzoeken van vlakken en sporen en van coupes en het afwerken van sporen dient volgens de norm door een KNA archeoloog te gebeuren. De controle op onderzoeken van profielen en op de dag- en weekrapporten dient door een senior KNA archeoloog gedaan te worden.

Uitgangspunt in KNA 3.1. was bovendien dat een actor nooit zichzelf controleert. Dit principe is echter in KNA 3.2. losgelaten. Controles zijn niet meer verplicht als de controleur dezelfde kwalificaties heeft als de gecontroleerde. De bevindingen over 2010 zijn in deze paragraaf daarom apart gerapporteerd.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

Het nalevingsniveau van de voorgeschreven controles is niet bijzonder hoog. Voor de afzonderlijke controlemomenten kan de naleving vrij hoog liggen, maar het aantal proefsleuvenonderzoeken en vooral opgravingen waar alle controles consequent uitgevoerd zijn ligt laag. De administratieve vastlegging van de controles ligt nog lager. Mogelijke oorzaken hiervan zijn weerstand tegen het uitvoeren van controles bij medewerkers en onduidelijkheid over het uitvoeren van controles bij het werken met digitale systemen. Als digitaal gewerkt wordt, komt het voor dat inhoudelijke controles niet correct worden uitgevoerd en/of niet aantoonbaar kunnen worden vastgelegd.

- *Voer de voorgeschreven kwaliteitscontroles systematisch uit en leg de controle aantoonbaar vast.*
- *Besteed bij de ontwikkeling en implementatie van digitale systemen aandacht aan de manier waarop inhoudelijke kwaliteitscontroles kunnen worden uitgevoerd en aantoonbaar kunnen worden vastgelegd.*

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bevindingen

Controlemomenten (geadministreerd) proefsleuven 2008-2009						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t.	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Controle PvA	19 (15)	1	3	13 (11)	2 (1)*	87% (80%)
Controle aanleg eerste vlak	19 (19)	-	-	13 (10)	6 (-)	68 % (53 %)
Alle getoetste controles	19 (15)	1	3	9 (5)	10 (1)*	60% (40%)

- Het komt voor dat controles door een verkeerde actor zijn verricht of dat er sprake van was dat een actor zichzelf controleerde, maar dat de controle wel geadministreerd was.

Controlemomenten (geadministreerd) proefsleuven 2010						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t. *	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Controle PvA	3 (1)	-	2	1 (1)		100% (100%)
Controle aanleg eerste vlak	3	-	-	3 (2)		100% (66%)

*actor mag zichzelf controleren.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Controlemomenten (geadministreerd) opgraving 2008-2009						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t.	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Controle PvA	30 (28)	1	1	18 (11)	10 (4)*	64% (54%)
Controle aanleg eerste vlak (aanwezigheid senior KNA archeoloog)	30 (26)	3	1	21	4**	81%
Controle vlakken en sporen	30 (28)	2	-	19 (15)	9 (5)*	68% (71%)
Controle coupes en afwerking	30 (24)	2	4	14 (13)	10 (5)*	58% (75%)
Controle profielen	30 (23)	3	4	13 (11)	10 (3)*	57% (61%)
Controle dagen en wekrappen	30 (26)	1	3	18 (12)	8 (3)*	69% (56%)
Alle getoetste controles	30 (23)	3	4	7 (4)	16 (5)*	30% (17%)

* Het komt voor dat controles door een verkeerde actor zijn verricht of dat er sprake van was dat een actor zichzelf controleerde, maar dat de controle wel geadministreerd was.

** Administreren van de controle is in de KNA 3.1 niet voorgeschreven.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Controlemomenten (geadministreerd) opgraving 2010						
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t. *	Naleving	Niet - naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Controle PvA	12 (8)	-	4	6 (5)	2	75% (63%)
Controle aanleg eerste vlak (aanwezigheid senior KNA archeoloog)	12	-	-	12		100%
Controle vlakken en sporen	12	-	-	11 (8)	1	92% (67%)
Controle coupes en afwerking	12 (11)	-	1	10 (7)	1	91% (64%)
Controle profielen	12 (11)	-	1	10 (6)	1	91% (55%)
Controle dagen en weekrapporten	12 (7)	-	5	4 (3)	3	57% (43%)
Alle getoetste controles	12 (7)	-	5	3 (1)	4	25% (14%)

*Actor mag zichzelf controleren.

2008-2009

De controle op het PvA door (minimaal) een senior KNA archeoloog gebeurt in 87% van de gevallen bij proefsleuvenonderzoek. Bij opgravingen gebeurde de controle door (minimaal) een KNA archeoloog slechts in tweederde van de gevallen (63%), waarvan een deel ook nog niet geadministreerd was.

De controle op het eerste sporenvlak van een proefsleuvenonderzoek door een senior KNA archeoloog blijkt bij 13 van de 19 (53%) op dit punt geïnspecteerde onderzoeken daadwerkelijk uitgevoerd, waarvan er in slechts 10 gevallen de controle ook geadministreerd is. De controle van de aanleg van het eerste sporenvlak bij opgravingen in de vorm van aanwezigheid van de senior KNA archeoloog wordt verhoudingsgewijs aanzienlijk vaker uitgevoerd. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat op opgravingen vaker een senior KNA

archeoloog dagelijks aanwezig is. De andere geïnspecteerde controles bij opgravingen liggen beduidend lager, tussen de 57% en 69%.

2010

In 2010 was 1 van de 3 PvA's voor proefsleuven gecontroleerd. In de twee andere gevallen was de controle niet langer verplicht omdat de opsteller van het PvA over dezelfde kwalificaties beschikte als de controlerende actor. Bij opgravingen was 78% van de PvA gecontroleerd. De naleving voor aanwezigheid van de senior KNA archeoloog bij aanleg van het eerste vlak was voor zowel proefsleuven als opgravingen 100%. Voor de andere geïnspecteerde controles bij opgravingen ligt de naleving tussen 57% en 92%. De naleving van de afzonderlijke controlemomenten ligt hiermee aanmerkelijk hoger dan in 2008-2009, hoewel het geringere aantal geïnspecteerde projecten mogelijk van invloed is op de cijfers. Het meest opvallende is dat met de invoering van de KNA 3.2. al in 5 van de 12 bezochte projecten gebruik is gemaakt van de mogelijkheid dat een actor zichzelf controleert.

2008-2010

Hoewel het nalevingsniveau voor afzonderlijke controlemomenten vrij hoog kan liggen, valt op dat zowel in 2008-2009 als in 2010 lang niet alle controles consequent uitgevoerd worden. In 2008-2009 werd bij slechts 30% van de geïnspecteerde opgravingen alle controles uitgevoerd, waarvan er nog minder (17%) geadministreerd waren. Voor 2010 ligt dit aantal nog lager: op 25% van de geïnspecteerde opgravingen zijn alle controles die uitgevoerd moesten worden daadwerkelijk uitgevoerd, waarvan slechts 14% ook geadministreerd is. Naast het feit dat er sprake kan zijn van incidentele slordigheden, ziet de Erfgoedinspectie twee mogelijke oorzaken. In de eerste plaats wordt in de praktijk zo nu en dan een vrij grote weerstand geconstateerd tegen de zogenaamde 'parafencultuur' en wordt er openlijk getwijfeld aan het nut van de controles. Hierbij wordt voorbijgegaan aan het feit dat het systematisch uitvoeren van controles en het vastleggen daarvan aan de basis staat van kwaliteitsborging. Daarbij moet overigens opgemerkt worden dat bij verschillende inspecties bij dezelfde uitvoerder zich wisselende tekortkomingen voordeden. De bereidheid controles uit te voeren, lijkt daarmee persoonsafhankelijk te zijn.

Een andere ontwikkeling die hier een rol speelt is dat de laatste jaren steeds meer digitaal gewerkt wordt. De wijze waarop digitale bestanden gecontroleerd zouden kunnen worden en hoe dat aantoonbaar door de juiste actor vastgelegd kan worden, is bij een deel van de organisaties nog onderwerp van discussie. Belangrijk principe daarbij zou moeten zijn dat controles alleen zin hebben op

een moment dat correctie nog mogelijk is, dat wil zeggen vóórdat de volgende onomkeerbare processtap wordt uitgevoerd. In de praktijk blijken projectleiders zich hiervan niet altijd bewust. Ook is er onduidelijkheid over de bedoeling van voorgeschreven controles in de zin van de KNA. Er wordt dan gedacht dat alleen de handeling (uitvoering) gecontroleerd moet worden, in plaats van de wijze waarop die handeling verricht is (correcte inhoudelijke interpretatie). Het feit dat een digitaal systeem automatisch waarschuwt dat bepaalde data ontbreken, is niet hetzelfde als een inhoudelijke controle van de data-invoer. Dit verschil bleek niet alle projectleiders duidelijk. Het gevaar is dan dat een vraag als "Is dat als waterput ingevoerde spoor ook werkelijk een waterput?" niet meer gesteld wordt.

De Erfgoedinspectie stelt zich op het standpunt dat zolang de controles door de juiste actor niet aantoonbaar digitaal vastgelegd kunnen worden, deze moeten worden vastgelegd op een analoge checklist, bijvoorbeeld als onderdeel van de dagrapporten.

4.2 Vergunningvoorschriften: Handelen de vergunninghouders in overeenstemming met het organisatieplan?

4.2.1. Nalevingsniveau bij beperkingen aan vergunningen

Toelichting

In het organisatieplan is opgenomen op welke vormen van archeologisch onderzoek de organisatie zich richt en op welke regio's en perioden. Tevens wordt gevraagd of de organisatie over voldoende relevante kennis en kunde kan beschikken om zich op die vormen van onderzoek, perioden en regio's te concentreren. Bij de vergunningverlening wordt hiermee rekening gehouden door eventuele beperkingen aan de vergunning te stellen.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De naleving van eventueel gestelde beperkingen aan de vergunningen is 100%.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie heeft bij haar inspecties geen overtredingen geconstateerd van beperkingen die in vergunningsvoorschriften zijn gesteld ten aanzien van bepaalde archeologische werkzaamheden, een bepaalde archeologische periode of een bepaald gebied.

4.2.2. Nalevingsniveau inzet kritische actoren

Toelichting

In het organisatieplan geeft de aanvrager van een vergunning aan door wie binnen de organisatie voorbehouden handelingen, de kritische stappen in het archeologisch onderzoeksproces, uitgevoerd worden. Dit zijn de actoren, aan wie bepaalde eisen gesteld worden wat betreft opleidingsniveau en werkervaring. Het gaat hierbij om (senior) KNA archeologen, (senior) prospectoren en senior veldtechnici. Daarnaast dient in het organisatieplan aangegeven te worden hoeveel van die actoren als leidinggevende (art.1 van het Bamz) ingezet kunnen worden. Bij de toetsing van de organisatieplannen ten behoeve van de vergunningverlening heeft de RCE de status van de voor de vergunningverlening relevante actoren gecontroleerd, te weten de senior KNA archeologen en de leidinggevendenden.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De Erfgoedinspectie heeft bij de inspecties een aanzienlijke mate van niet-naleving ondervonden met betrekking tot de inzet van kritische actoren zoals opgevoerd in het organisatieplan. Deze niet-naleving is mede veroorzaakt door onduidelijkheid over de status van medewerkers (zie paragraaf 2.3). Slechts in enkele gevallen heeft de Erfgoedinspectie geconstateerd dat, in afwijking van het organisatieplan, niet-gekwalificeerde medewerkers als leidinggevende werden ingezet. In één geval heeft dit ertoe geleid dat de betreffende vergunninghouder tijdelijk onder verscherpt toezicht is geplaatst.

Bevindingen

Inzet kritische actoren			
	Aantal onderzochte objecten (N)	Naleving	Nalevingsniveau bij onderzochte projecten
Kritische actoren	64	35	55 %

Op 29 opgravingen (45%) is de Erfgoedinspectie geconfronteerd met actoren, die niet in het organisatieplan waren opgevoerd. Redenen hiervoor zijn zeer divers en liggen deels buiten de verantwoordelijkheid van de vergunninghouders, waarmee de ernst van de niet-naleving gerelativeerd kan worden. Zoals in paragraaf 2.3. uiteengezet, heerste er grote onduidelijkheid over de status van de verschillende actoren. De Erfgoedinspectie heeft hierdoor telkens bij constatering van onduidelijkheid betreffende de status van medewerkers naar bevind van zaken gehandeld. In enkele gevallen had de opgravende organisatie de status van de medewerker in de velddocumentatie

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

vastgelegd. Vaak konden medewerkers zelf ook aangeven wat hun status was. De Erfgoedinspectie heeft deze verklaringen voor kennisgeving aangenomen. Als veldwerkleiders hun eigen status, of die van hun medewerkers niet kenden, of hun medewerkers een status toekenden, die niet overeenkwam met het organisatieplan, heeft de Erfgoedinspectie navraag gedaan bij de betreffende opgravende instelling. Die opgaven heeft de Erfgoedinspectie niet verder getoetst.

Deze vormen van 'niet-naleving' kunnen worden beschouwd als opstartproblemen, die weinig tot niets te maken hebben de kwaliteit van de ingezette medewerkers. Anders is dat bij niet-naleving in de vorm van de inzet van medewerkers waarvan de RCE bij vergunningverlening had gesteld dat ze niet voldeden aan de eisen, zoals gesteld in het Besluit archeologische monumentenzorg. Op twee opgravingen voerden medewerkers de dagelijkse leiding over de opgraving, die bij de vergunningverlening door de RCE waren afgewezen als leidinggevendenden op basis van onvoldoende werkervaring en onvoldoende opleidingsniveau. In één geval was de dagelijkse leiding belegd bij een junior archeoloog die nooit was opgevoerd als leidinggevende. In dit geval is de vergunninghouder onder verscherpt toezicht gesteld. Na een half jaar intensieve inspecties op dit punt, is het verscherpte toezicht opgeheven.

4.3 Vergunningvoorschriften: Melden vergunninghouders onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie?

Toelichting

Een van de vergunningvoorschriften is dat de vergunninghouder onvoorziene ontwikkelingen in de organisatie meldt. Hierbij gaat het om onvoorziene wijzigingen in het organisatieplan. Voorziene wijzigingen in de organisatie dient de vergunninghouder vast te leggen in het organisatieplan. De Erfgoedinspectie heeft bij haar inspecties gevraagd of dit in praktijk ook gebeurt.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De wijzigingen in het organisatieplan bleken beperkt tot wijzigingen in het personeelsbestand. Deze wijzigingen werden zelden doorgegeven aan de vergunningverlener. Reden was dat er van meet af aan onduidelijkheid bestond over het doorgeven van personeelsmutaties.

Houdt wijzigingen in het personeelsbestand van actoren en leidinggevendenden bij in het organisatieplan.

Bevindingen

De meerderheid van de vergunninghouders (50 van de 56) heeft geen voorziene wijzigingen in het organisatieplan aangegeven. Bij de inspecties bleek dat zich wel degelijk wijzigingen hadden voorgedaan. Het beperkte zich hierbij tot wijzigingen in het personeelsbestand, zowel door verloop van medewerkers als door het wijzigen van de status van medewerkers. Deze wijzigingen zijn slechts in een enkel geval doorgegeven aan de vergunningverlener/RCE.

Tijdens de inspecties bleek dat vergunninghouders vaak niet wisten dat bepaalde personeelsmutaties moesten worden doorgegeven, of hoe dat moest gebeuren. Daardoor werd tijdens inspecties in toenemende mate geconstateerd dat een of meerdere van de actoren niet in het organisatieplan van de geïnspecteerde vergunninghouder waren vermeld, maar wel waren getoetst bij een vorige werkgever. In het voorjaar 2011 hebben de RCE en de Erfgoedinspectie een notitie doen uitgaan waarin is vastgelegd hoe met personeelsmutaties moet worden omgegaan.¹⁷ Hiermee is tevens geregeld hoe het organisatieplan actueel gehouden moet worden voor wat betreft het personeelsbestand in relatie tot de actoren en de leidinggevenden. Tevens biedt de RCE de mogelijkheid om de status van (nieuwe) medewerkers die fungeren als leidinggevende of senior KNA archeoloog vrijwillig te laten toetsen. Dit zal naar verwachting in ieder geval intern, binnen de eigen organisatie, meer duidelijkheid geven over de status van de medewerkers.

4.4 Intern kwaliteitszorgsysteem

Toelichting

Essentieel voor zelfregulerende kwaliteitszorg is dat vergunninghouders zelf zorg dragen voor voldoende kwaliteit van hun werkzaamheden. De Erfgoedinspectie heeft daarom in haar inspectieprogramma aandacht besteed aan de vraag of de geïnspecteerde organisaties een intern kwaliteitszorgsysteem voeren. Een aantal elementen heeft de Erfgoedinspectie eruit gelicht, waarvan zij van mening is dat die in een functionerend kwaliteitszorgsysteem thuishoren. Er is in het veld gekeken of de opgravende instelling gebruik maakt van standaardformulieren, werkinstructies en procesbeschrijvingen en hoe er – indien er digitaal gewerkt wordt – omgegaan wordt met het maken van back-ups in het veld. Een goed systeem voor het maken van back-ups is volgens de Erfgoedinspectie een indicator voor een goede kwaliteitszorg. Verder is gevraagd aan degene met wie het gesprek

¹⁷ Brief van RCE en Erfgoedinspectie aan vergunninghoudende organisaties d.d. 28 juni 2011. Zie ook www.cultureel.erfgoed.nl en www.erfgoedinspectie.nl.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

tijdens de inspectie gevoerd is, of zij weten wie binnen hun organisatie verantwoordelijk is voor de kwaliteitszorg en of zij het organisatieplan kennen waarop de opgravingsvergunning is gebaseerd.

Aangezien het voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem feitelijk nergens beschreven is – althans de precieze invulling ervan -, is de beoordeling ervan niet als naleving op basis van cijfers weergegeven. De bevindingen volgen hieronder in meer algemene bewoordingen.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De door de Erfgoedinspectie onderzochte elementen van kwaliteitszorg blijken bij een groot deel van de vergunninghouders gerealiseerd. Kennis van het organisatieplan is echter vaak minder paraat en blijkt ver van de medewerkers af te staan. Zorgelijk is dat er in veel gevallen geen procedures zijn voor het maken van back-ups bij gebruik van digitale systemen.

- *Neem in de werkinstructies en handboeken procedures op voor het maken van back-ups van de digitaal opgenomen veldtekeningen.*
- *Gezien de kwetsbaarheid van digitale systemen verdient het aanbeveling dit ook te doen voor andere digitaal verwerkte gegevens.*

Bevindingen

Het hanteren van standaardformulieren is wijd verbreid in het archeologisch werkveld. Zonder uitzondering wordt er gebruik gemaakt van formulieren en checklisten. 27 van de 32 organisaties hadden hun interne processen en werkinstructies vastgelegd in een kwaliteitshandboek, een handleiding, in een protocolboek of in controlelijsten. Bij enkele organisaties bleek dat het gebruik in het veld per project wel eens wat verschilde.

De vraag wie binnen de organisatie verantwoordelijk is voor de kwaliteitszorg, is op 36 van de 64 bezochte projecten gevraagd. Op 29 van deze projecten wist de bevroegde deze vraag te beantwoorden. Kennis van het organisatieplan bleek een stuk lager te liggen. Op 23 van de 64 inspecties is deze vraag aan bod gekomen en op 15 projecten kende de bevroegde de inhoud van het organisatieplan.

Back-up procedures zijn er vaak niet en soms worden maar één keer per week back-ups gemaakt, ook als er digitaal getekend wordt. De KNA schrijft voor dat er in dergelijke gevallen een dagelijkse back-up of een hard copy gemaakt moet worden (OS05). Nog afgezien daarvan kan het verlies of diefstal van gegevens(dragers) tot gevolg hebben dat de onderzoeksresultaten van meerdere dagen verloren gaan. Projectleiders bleken zich daarvan lang niet altijd bewust. Anderzijds heeft de Erfgoedinspectie geconstateerd dat het

gebruik van handheld computers standaardisatie van vondst- en spoorgegevens bevordert en dat er automatische waarschuwingen gegenereerd kunnen worden bij het overslaan of verkeerd uitvoeren van bepaalde processtappen. Zoals opgemerkt bij de controlemomenten (zie paragraaf 4.1.3. controles PvA en velddocumentatie), speelt hier wel het probleem dat de waarschuwingen vaak alleen de handeling betreffen en geen inhoudelijke controle zijn.

4.5 Inhoudelijke kwaliteit

Toelichting

Kwaliteit van archeologisch onderzoek dient onder meer geborgd te zijn door de inzet van actoren met de juiste opleiding en voldoende relevante werkervaring. Daarnaast dienen diegenen die zich bezighouden met het doen van opgravingen zich in hun handelen te laten leiden door actuele en in brede archeologische kring aanvaarde wetenschappelijke inzichten.

De Erfgoedinspectie heeft voor de beoordeling van de inhoudelijke kwaliteit van de projecten gekeken naar het handelen van de leidinggevenden. De inspecteurs hebben de leidinggevenden gevraagd de projecten toe te lichten, waarbij de vraagstelling(en) van het onderzoek, de gehanteerde opgravings- en bemonsteringsstrategie en de bekendheid met de regionale context ter sprake kwamen. Ook is er gesproken over de interpretaties van de vondsten en sporen tot nu toe en de eventuele inzet van specialisten.

Voor de beoordeling van deze punten is afgegaan op het oordeel van de inspecteur, die met zijn of haar archeologische expertise de werkwijze en gehanteerde strategieën waardeerde. De oordelen zijn gewogen en bij de bevindingen schematisch weergegeven in goed, matig of slecht.

Conclusie(s)/aanbeveling(en)

De indruk van de kwaliteit van de leidinggevenden is over het algemeen goed. De leidinggevenden bleken over het algemeen voldoende voorbereid en geëquipeerd voor het onderzoek en zij waren in staat adequaat te handelen in het veld. De meest negatieve beoordelingen zijn gegeven bij de bemonsteringsstrategie. Hierbij ligt het probleem niet zozeer in de kwaliteit van de leidinggevenden, maar in de kwaliteit van het PvE. In de meeste gevallen ontbrak er in het PvE een beredeneerde bemonsteringsstrategie, gerelateerd aan een specifieke vraagstelling.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bevindingen

Kennis en vaardigheden leidinggevend							
	Aantal onderzochte objecten (N)	Niet gevraagd	N.v.t.	Goed	Matig	Slecht	Percentage goed
Bekendheid vraagstelling	64 (62)	1	1	60	1	1	97 %
Opgravingsstrategie	64 (62)	1	1	55	5	2	89 %
Bemonsteringstrategie	64 (52)	11	1	32	15	4	62 %
Bekendheid regionale context	64 (56)	8	-	49	3	4	88 %
Interpretaties	64 (59)	2	3	58	1	-	98 %
Inzet specialisten	64 (34)	22	8	33	1	-	97 %

Bekendheid vraagstelling

Vrijwel alle veldwerkleiders (97%) waren goed op de hoogte van de doel- en vraagstellingen van het onderzoek, zoals die waren geformuleerd in het programma van eisen en die voortvloeiden uit eerder uitgevoerd bureauonderzoek. Slechts in twee gevallen ontbrak deze kennis in meer of mindere mate. Dat had beide keren te maken met de krappe voorbereidingstijd die de veldwerkleiders hadden gekregen voor het project. Bij het onderzoek in 2006 lag het percentage van leidinggevend die goed op de hoogte waren van de doel- of vraagstelling nog op 76%.¹⁸ Het blijkt dat de programma's van eisen, waarin doel- en vraagstelling staan beschreven, tegenwoordig beter benut worden.

Opgravingsstrategie

Om een kwalitatief goed onderzoek te kunnen uitvoeren, is het van belang een onderzoeksstrategie op te stellen die het mogelijk maakt de vraagstellingen van het PvE adequaat te beantwoorden. De opgravingsstrategie wordt gewoonlijk afgestemd op de gespecificeerde verwachting van het gebied en/of op vergelijkbare sites uit de omgeving.

Over het algemeen was de opgravingsstrategie van de onderzoeken goed doordacht. In 5 gevallen (8%) had de Erfgoedinspectie bedenkingen bij de gevolgde strategieën en in 2 gevallen (3%) werd de strategie als ontoereikend

¹⁸ Werk in Uitvoering (1), blz. 36.

beoordeeld. In het ene geval ging het om een opgraving waar de uiterst magere samenstelling van het veldteam de keuzes ten aanzien van de onderzoeksstrategie negatief beïnvloedde. In het andere geval waren de proefsleuven zo smal in relatie tot de diepte waarop het sporenvak verwacht werd dat dit zou resulteren in een vlak van 1 meter breed. Dit werd niet voldoende geacht om de verwachte archeologische waarden te kunnen constateren. Daarbij speelde bovendien een rol dat op deze locatie in het rivierengebied zonder damwanden en bronbemaling gewerkt werd.

Bemonsteringsstrategie

Een goede indicator voor de mate waarin een opgraving is opgezet op basis van actuele wetenschappelijke inzichten, is de gevoerde bemonsteringsstrategie voor hout-, houtskool-, pollen-, zaden- en bottenonderzoek. Vraagstellingen die aan de hand van het organisch materiaal beantwoord kunnen worden, zijn in het algemeen sterk beïnvloed door het type vindplaats en de regionale context. Specifieke vragen kunnen onder andere betrokken worden uit de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA), regionale - of lokale onderzoeksagenda's. Voor proefsleuvenonderzoek geldt dit in mindere mate, omdat daarbij vooral wordt ingezet op het bepalen van de conserveringstoestand van de vindplaats.

Op een ruime helft van de bezochte onderzoeken (63%) was er een beredeneerde bemonsteringsstrategie, die gekoppeld was aan specifieke vraagstellingen. Vooral gemeentelijke uitvoeringsdiensten lijken op dit punt een meerwaarde hebben, omdat zij veelal werken met een voor hun onderzoeksgebied algemeen geldende bemonsterstrategie, die vaak gebaseerd is op een lokale onderzoeksagenda. In sommige gevallen was er een beredeneerde keuze géén monsters te nemen. Zo was op een locatie de bodem te zeer vervuild. Op een andere locatie werden vermoedelijke crematiegraven niet bemonsterd met de overweging dat deze zoveel mogelijk *in situ* bewaard moesten blijven voor eventueel vervolgonderzoek.

In vier gevallen (8%) achtte de Erfgoedinspectie de gevoerde bemonsteringsstrategie onvoldoende. In 2 gevallen schreef het PvE geen bemonstering voor, terwijl de projectleider dat wel noodzakelijk achtte. Eén projectleider had daarom toch, op eigen initiatief en voor rekening van de eigen organisatie een pollenbak geslagen, zodat bij uitwerking alsnog de mogelijkheid bestond om een landschapsreconstructie te maken. In de andere 2 gevallen bevatte het PvE wel specifieke onderzoeksvragen die aan de hand van genomen monsters beantwoord moesten worden, maar werd hiervan zonder motivatie afgeweken of was de projectleider hier niet van op de hoogte.

In vijftien gevallen (29%) werd er weliswaar een strategie toegepast, maar was daar geen specifieke vraagstelling aan gekoppeld. Dit hield meestal in dat 'kansrijke sporen' (onder waterniveau, houtskoolrijk of deel uitmakend van structuren) werden bemonsterd, maar dat er geen duidelijk omschreven idee was of en hoe die monsters uitgewerkt zouden worden.

De bovengenoemde problematiek van het gebrek aan vraagstelling voor bemonstering is te wijten aan onvolledig of vaag geformuleerde PvE's ten aanzien van het specialistisch onderzoek. Hoewel het aantal projecten dat zonder specifieke vraagstelling voor bemonstering werkt sterk is gedaald ten opzicht van 2006 – toen dit nog bij 79% van de onderzoeken werd geconstateerd ¹⁹ – blijft het probleem bestaan. Een veelgehoord argument is dat pas in de evaluatiefase een selectie gemaakt wordt van de genomen monsters. Mogelijk speelt ook een kostentechnisch argument mee: de partij die geen specifieke vraagstelling koppelt aan de bemonsteringsstrategie kan goedkoper offeren. Daarbij wordt er echter aan voorbijgegaan dat een toegespitste vraagstelling en een daaraan gerelateerde gerichte bemonstering tot een kostenbesparing kan leiden.

Bekendheid regionale context

In de meeste gevallen was de kennis bij leidinggevendenden wat betreft de regionale context goed. In 7 gevallen beoordeelden de inspecteurs de kennis bij de leidinggevendenden van de regionale context als matig of slecht. In deze gevallen bleek de leidinggevende te weinig van het gebied te weten en/of niet op de hoogte te zijn van soortgelijke vindplaatsen uit de directe omgeving van het project.

Redenen van onvoldoende kennis kunnen onvoldoende voorbereidingstijd zijn, maar ook onvoldoende parate kennis van de leidinggevende of onvoldoende inzet. Zo bleek zeker niet iedereen bij aanvang van een opgraving na te gaan of er in de directe omgeving (recent) onderzoek was gedaan.

Interpretaties

De Erfgoedinspectie trof zonder uitzondering toegewijde archeologen in het veld aan die, veelal in teamverband, over het algemeen tot adequate interpretaties van de aangetroffen sporen kwamen.

Inzet specialisten

Het kan vóórkomen dat bij de veldploeg onvoldoende kennis aanwezig is, indien zich onverwachte interpretatie- of dateringsproblemen voordoen.

¹⁹ Werk in Uitvoering (1), 39.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Hiervoor moet de hulp van specialisten in geroepen worden (fysisch geografen, fysisch antropologen, materiaalspecialisten etc.). Van de 34 geïnspecteerde opgravingen waar een dergelijke inzet gewenst was, is dat in 33 gevallen ook daadwerkelijk gebeurd. In één geval was een overdekte watergang aangetroffen, waarvan de datering onzeker was. Het had voor de hand gelegen dat daarvoor de gemeentelijke bouwhistoricus zou worden geconsulteerd, maar dat was niet gebeurd.

Bij het onderzoek in 2006 lag de positieve beoordeling ten aanzien van de inzet van collega's of specialisten nog op 82%.²⁰ Ook hier heeft zich dus een positieve trend voorgedaan.

²⁰ Werk in Uitvoering (1), blz. 39.

5 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

De Erfgoedinspectie heeft op basis van de inspectie van 64 opgravingen en proefsleuvenonderzoeken vastgesteld dat de kwaliteit van het archeologische onderzoek (te) zeer afhankelijk is van de individuele medewerkers. De borging van kwaliteit op een meer procedureel en algemeen geldend niveau is nog beperkt. Hiermee is de kwaliteitsborging kwetsbaar, wat risico's oplevert voor een wetenschappelijk en maatschappelijk verantwoorde omgang met overblijfselen uit het verleden.

Het gebrek aan systematische kwaliteitsborging, onafhankelijk van individuele medewerkers, geeft reden tot zorg. Weliswaar lijkt de kwaliteit van de geïnspecteerde opgravingen en proefsleuvenonderzoeken bevredigend, maar het is onzeker of deze kwaliteit zich, bij gebrek aan borgingsmechanismen en actualisatie van processen, op termijn zal handhaven. In een systeem van zelfregulerende kwaliteitszorg moet kwaliteit geborgd zijn op het niveau van de organisatie, en mag deze niet voornamelijk afhankelijk zijn van individuele personen. Bovendien is in de Wamz gekozen voor een vergunningstelsel waarin de vergunning aan de organisatie verleend wordt, en niet aan individuele medewerkers.

De sector heeft een aantal nuttige aanzetten gegeven voor de borging van kwaliteit, maar in de praktijk is het 'kwaliteitsdenken' nog onvoldoende doorgedrongen. Het is daarom van belang dat de sector in de komende jaren een inspanning levert om tot een volwassen kwaliteitszorgsysteem te komen, waarbij de kwaliteit is geborgd van zowel het product/proces als de opgravende organisatie én de in de archeologie werkzame personen. Belangrijke instrumenten zijn daarbij het stimuleren van kwaliteitsbewustzijn bij medewerkers van archeologische organisaties en studenten archeologie, de realisatie van een certificeringstelsel en een centraal en toegankelijk beroepsregister.

Aanbevelingen

Aan de archeologische sector

Leg de status van alle in de archeologie werkzame personen vast in een centraal en toegankelijk register.

Aan de vergunninghouders

Borging van de kwaliteit van de archeologische processen:

- Werk actief aan de bevordering van het kwaliteitsbewustzijn van de medewerkers, door opleidingen, periodiek kwaliteitsoverleg en interne thematische kwaliteitsbijeenkomsten.

Borging van de kwaliteit van de organisatie:

- Zorg voor stelselmatige en regelmatig toetsing van het kwaliteitszorgsysteem door middel van interne audits.
- Besteed bij de ontwikkeling van nieuwe werkwijzen aandacht aan de manier waarop deze werkwijzen in de interne kwaliteitszorg kunnen worden geïmplementeerd en leg dit vast in interne kwaliteitsprocedures.
- Laat de organisatie certificeren door een certificerende instelling voor alle archeologische processen.

Borging van kwaliteit van de medewerkers:

- Laat de status van nieuwe medewerkers (vrijwillig) toetsen door de RCE.
- Houdt wijzigingen in het personeelsbestand bij in het organisatieplan.
- Zorg dat het organisatieplan bij alle medewerkers bekend is, zodat duidelijk is welke actoren voor welke voorbehouden handelingen kunnen worden ingezet.

Aan de archeologische opleidingsinstituten

Neem in het curriculum van de bachelorfase een module kwaliteitszorg op zodat studenten archeologie vanaf het begin af aan vertrouwd raken met de principes daarvan.

Concluderende bevindingen vergunningvoorschriften

- Houden de vergunninghouders zich aan de in de beroepsgroep geldende normen (KNA)?

Bij de analyse van de organisatieplannen op dit punt is gebleken dat een aantal organisaties aangeeft bepaalde processtappen niet conform de KNA uit te voeren. In de meeste gevallen is in het organisatieplan aannemelijk gemaakt dat hun werkwijze een gelijkelijk of zelfs hoger kwaliteitsniveau oplevert. In de gevallen waarin geen verantwoording is terug te vinden voor de afwijkingen van de KNA blijkt dat de organisaties dit mondeling bij de RCE hebben toegelicht, waarmee zij in alle gevallen aangetoond hebben over voldoende kwaliteit te beschikken voor het doen van archeologisch onderzoek. De Erfgoedinspectie acht het echter van belang de afwijkingen desalniettemin beredeneerd vast te leggen in het organisatieplan. Met de aanwijzing van de

KNA 3.2. als nieuwe versie van de norm, zullen bovendien de organisatieplannen hierop moeten worden aangepast.

Bij de inspecties in het veld is gebleken dat de vergunninghouders zich lang niet altijd aan de KNA houden voor wat betreft voorbehouden handelingen en voorgeschreven controles. Hoewel het nalevingsniveau wat betreft de voorbehouden handelingen op onderdelen redelijk tot goed is, constateert de Erfgoedinspectie dat in slechts iets meer dan de helft van de projecten álle door de inspectie getoetste voorbehouden handelingen in lijn met de KNA zijn uitgevoerd. Daarbij komt nog dat de Erfgoedinspectie niet actief toegezien heeft op de aan medewerkers toegekende status, vanwege de onduidelijkheden hieromtrent (zie paragraaf 2.3.), waardoor de werkelijke naleving van de inzet van de juiste actoren bij het uitvoeren van voorbehouden handelingen mogelijk nog lager ligt.

In minder dan een derde van de projecten zijn alle geïnspecteerde voorgeschreven controles consequent uitgevoerd, waarbij er nog minder eveneens geadmistreerd zijn. Het slechts gedeeltelijk uitvoeren van de voorgeschreven controles is een belangrijke aanwijzing dat bij een deel van de organisaties het 'kwaliteitsdenken' nog niet voldoende is doorgedrongen. Zo worden controles niet altijd gezien als borging van kwaliteit, maar als een lastige administratieve handeling. Daarbij is het van belang op te merken dat er op verschillende projecten van dezelfde vergunninghouder verschillen in de uitvoering geconstateerd zijn, waaruit blijkt dat de uitvoering en de consequentheid ervan berusten op de inzet van de individuele medewerker. Een andere aanwijzing voor het ontbreken van 'kwaliteitsdenken' is de constatering dat er misverstanden bestaan over wat een 'controle' moet inhouden, vooral wanneer digitaal gewerkt wordt. Kwaliteit wordt alleen geborgd als niet alleen gecontroleerd wordt óf iets gedaan is, maar ook of dat wel op de juiste manier is gebeurd. Een 'foutmelding' in een systeem dat er iets niet klopt, is niet hetzelfde als een inhoudelijke controle waarbij de leidinggevende in de put controleert of vondsten en sporen op de juiste wijze zijn beschreven en geïnterpreteerd.

Of de eigen medewerkers al dan niet beschikken over 'kwaliteitsbewustzijn' is daarom een punt van aandacht voor de organisaties met een opgravingsvergunning; daarbij kan gedacht worden aan opleidingen, periodiek kwaliteitsoverleg of interne thematische kwaliteitsbijeenkomsten. Daarnaast kunnen ook de archeologische opleidingsinstituten hier een rol spelen, door studenten zo vroeg mogelijk in de opleiding kennis te laten maken met de principes van kwaliteitszorg.

Met de invoering van de KNA 3.2 is een groot deel van de controles niet meer verplicht als degene die de handeling uitvoert minimaal dezelfde kwalificaties

heeft als degene die de controle moet uitvoeren. Uit de inspecties blijkt dat er al vrij vaak van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. Hoewel de Erfgoedinspectie in deze aanpassing geen gevaar ziet voor kleine projecten van korte duur, waarbij de vergunninghouder een senior KNA archeoloog als veldwerkleider inzet, beschouwt zij het als een aantasting van een goede kwaliteitsborging dat het principe dat een actor nooit zichzelf kan controleren bijna geheel is losgelaten.

Een positieve constatering is het toegenomen gebruik van programma's van eisen ten opzichte van de resultaten van 2006. De programma's van eisen zijn ook steeds vaker bekrachtigd door een betrokken overheid.

Van de marktwerking gaan weinig prikkels uit die de kwaliteitsborging bevorderen. De opdrachtgever hecht in veel gevallen weinig belang aan de kwaliteit van het archeologische product. Daarom is voor de behartiging van het publieke belang bij een goede archeologiebeoefening een blijvende betrokkenheid van de overheid bij de omgang met archeologische waarden noodzakelijk.

- Handelen de vergunninghouders in overeenstemming met het ingediende organisatieplan?

Op basis van de inspecties 2008-2010 kan geconstateerd worden dat de naleving van het voorschrift dat gehandeld moet worden in overeenstemming met het organisatieplan een wisselend beeld vertoont. De naleving voor wat betreft de eventuele beperkingen die in het organisatieplan gesteld zijn was 100%. De naleving van de inzet van actoren conform het organisatieplan is daarentegen laag: 55%. Dit heeft vooral te maken met aanloopproblemen die deels buiten verantwoordelijkheid van de vergunninghouders liggen. Met name de grote onduidelijkheid over de status van een deel van de actoren en over de manier waarop met personeelsmutaties moet worden omgegaan hebben hierbij een rol gespeeld. Weliswaar is de status van een deel van de actoren getoetst als onderdeel van de vergunningverlening door de RCE, te weten de leidinggevenden en de senior KNA archeologen. Deze toetsing heeft echter tot discussie geleid over de afwijzing van een deel van de actoren, die al lang werkzaam waren in de archeologie, maar niet aan de in het Bamz geformuleerde eisen voldeden. Voor deze groep zijn diverse overgangsregelingen getroffen, waarmee de discussie nog altijd niet ten einde is gekomen. De status van de overige KNA actoren is echter niet getoetst door de RCE, omdat dit niet relevant was voor de vergunningverlening.

Met deze problematiek wreekt zich het ontbreken van een beroepsregister. Dit is zorgelijk, omdat de status van de medewerkers een essentieel onderdeel is

van de archeologische kwaliteitszorg in Nederland. De archeologische kwaliteitszorg is er daarom bij gebaat als alle met de zorg voor archeologie belaste partijen (opdrachtgevers, opdrachtnemers, betrokken overheden) door middel van een beroepsregister inzicht hebben in de kwalitatieve bezetting van projectteams. Hierbij moet toegegeven worden dat het grootste belang bij het inzichtelijk maken van de status van de medewerkers nu nog bij de overheid ligt. Niettemin verwacht de Erfgoedinspectie dat ook de marktpartijen zullen gaan inzien dat transparantie een positieve invloed op de marktpositie kan hebben. De Erfgoedinspectie blijft dan ook het belang benadrukken van een centrale en toegankelijke registratie van de in de archeologie werkzame personen, waarin ieders status is vastgelegd.

Positief is in dit verband dat de RCE inmiddels een notitie over de omgang met het organisatieplan heeft doen uitgaan waarin tevens de mogelijkheid wordt geboden om de status van (nieuwe) medewerkers die fungeren als leidinggevende of als senior KNA archeoloog vrijwillig te laten toetsen. Ook wordt daarin geregeld hoe het organisatieplan actueel gehouden moet worden voor wat betreft het bestand aan actoren en leidinggevenden. Dit zal naar verwachting in ieder geval intern, binnen de eigen organisatie, meer duidelijkheid geven over de status van de medewerkers.

Onafhankelijk van deze problemen is in drie gevallen onomstotelijk vastgesteld dat de projectleider niet voldeed aan de eisen aan leidinggevende conform het Bamz. In één geval heeft dit geleid tot verscherpt toezicht.

- Melden de vergunninghouders onvoorziene wijzigingen in het organisatieplan?

Anders dan het doorgeven van personeelsmutaties, heeft de Erfgoedinspectie geen onvoorziene ontwikkelingen in de organisaties geconstateerd. Het melden van personeelsmutaties is nauwelijks gedaan, maar opnieuw heeft onduidelijkheid in dit geval over wat gemeld moest worden, gezorgd voor de hoge mate van niet-naleving. Inmiddels heeft de RCE duidelijk gemaakt bij welke wijzigingen de vergunninghouder de RCE op de hoogte moet stellen en is tevens de verantwoordelijkheid voor het actueel houden van het organisatieplan bij de vergunninghouders gelegd. Een actuele versie van het organisatieplan moet op verzoek aan RCE en/of Erfgoedinspectie getoond worden.

Concluderende bevindingen kwaliteitszorgsysteem

- Hanteren de vergunninghouders een intern kwaliteitszorgsysteem?

De Erfgoedinspectie heeft bij de inspecties navraag gedaan naar een aantal indicatoren voor een intern kwaliteitszorgsysteem. Het werken volgens vaste procedures en met standaardformulieren lijkt algemeen geaccepteerd, en binnen de organisatie is meestal bekend wie voor het onderhoud daarvan verantwoordelijk is. Een gestandaardiseerde werkwijze wordt bovendien steeds gebruikelijker naarmate meer met digitale systemen gewerkt wordt.

Een belangrijke constatering is dat bij een aantal organisaties onvoldoende aandacht wordt besteed aan de veranderende eisen die digitaal werken stelt aan de (interne) kwaliteitszorg. De Erfgoedinspectie heeft alleen navraag gedaan naar het voorhanden zijn van procedures voor het maken van back-ups in het veld, waaruit blijkt dat daar lang niet altijd consequent aandacht aan besteed wordt. Dit is een aanwijzing dat de werkwijzen weliswaar regelmatig aan nieuwe inzichten worden aangepast, maar dat de borging daarvan achterblijft.

Stelselmatige en regelmatige toetsingen en controles van de organisatie zijn essentieel voor elke vorm van kwaliteitszorg. In een volwassen zelfregulerende sector moet daarvoor in eerste instantie gedacht worden aan toetsing binnen de organisatie en door externe private partijen. Interne audits kunnen al veel onvolkomenheden in kaart brengen. Externe audits door bij voorkeur certificerende instellingen, zorgen door hun systematische en regelmatige karakter voor continuïteit van de kwaliteitsborgende mechanismen. Het publieke toezicht van de Erfgoedinspectie is, zoals het nu is ingericht, niet toegerust op een dergelijke systematische toetsing. Zodra vergunninghouders zich laten certificeren kan de Erfgoedinspectie zich volledig richten op het toezicht op individuele projecten en het signaleren van algemene tendensen.

Concluderende bevindingen inhoudelijke kwaliteit

- Wat is de inhoudelijke kwaliteit van de geïnspecteerde projecten?
- Hoe staat die kwaliteit in verhouding tot de mate van naleving van de vergunningvoorschriften en het voeren van een intern kwaliteitszorgsysteem?

De inhoudelijke kwaliteit van de projecten is afgemeten aan het handelen van de leidinggevendenden in het veld. Dit waren in praktisch alle gevallen personen die voldeden aan de opleidings- en ervaringseisen zoals die in het Bamz zijn geformuleerd. Over het algemeen maakten zij de indruk voldoende tot goed toegerust te zijn voor hun taak. Zij waren goed op de hoogte van de vraagstelling van het onderzoek en maakten goed beredeneerde keuzes in het

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

veld. Gerelateerd aan de mate van naleving van de vergunningvoorschriften en het actief bijhouden van de kwaliteitszorg blijkt dat de kwaliteit van opgravingen en proefsleuvenonderzoek meer bepaald wordt door de kwaliteit en inzet van de individuele medewerkers dan door een geïnternaliseerd 'kwaliteitsdenken'. Niet alleen valt de beoordeling van de kwaliteit van de project- en veldwerkleiders relatief positiever uit dan de naleving van de normen op voorbehouden handelingen en controles en het actief bijhouden van de interne kwaliteitszorg, maar ook is bij de inspecties gebleken dat de uitvoering en daarmee de kwaliteit van projecten van dezelfde vergunninghouder onderling sterk konden verschillen. Geconstateerd moet worden dat zowel de kwaliteitsborging als de kwaliteit van het archeologisch onderzoek vooral sterk afhankelijk is van de individuele medewerker, en niet zozeer van de verleende vergunning of de inrichting van de uitvoerende organisatie.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bijlage 1 Regelingen met betrekking tot actoren

Regeling	Voor	Voorschrift	Geldig tot
Tijdelijke regeling Senior Veldtechnici (SIKB, 2006).	Personen die op 1 augustus 2006 in dienst zijn bij een archeologische instelling en ten minste sinds 1 augustus 1996 functioneren als veldtechnicus.	Gerechtigd een aantal procestappen binnen de KNA zelfstandig uit te voeren.	01.08.2011
Tijdelijke regeling Senior Veldtechnici (SIKB, 2009).	Personen die op 27 oktober 2009 in dienst zijn bij een archeologische instelling en ten minste sinds 27 oktober 1999 functioneren als veldtechnicus.	Gerechtigd een aantal procestappen binnen de KNA zelfstandig uit te voeren.	01.08.2011
Overgangsregeling voor personen die beroepshalve werkzaam zijn in de Nederlandse archeologie zonder (relevant) academisch diploma (SIKB, 2008).	Personen beroepsmatig actief als prospector voor 1 november 2005, of als archeoloog voor 1 oktober 2001, die zich aangemeld hebben voor het EVC-traject	Vrijgesteld voor aanspraken op opleiding en ervaring gedurende het doorlopen van het EVC-traject.	31.12.2011
Gelijkstellingsregeling (SIKB, 2009)	Personen die werken op basis van een andere academische opleiding dan de formele MA archeologie	Vrijgesteld voor aanspraken op opleiding en ervaring gedurende en na het doorlopen van het gelijkstellingstraject.	31.12.2011 (gelijkstellingen blijven permanent geldig)
MW 1988. Verlening opgravingsvergunning (Ministerie OCW)	Leidinggevenden en senior-archeologen	Gerechtigd een aantal procestappen binnen de KNA zelfstandig uit te voeren.	Definitief
Beroepsregister (NVvA)	KNA-archeologen, senior Kna-archeologen en specialisten.	Gerechtigd een aantal procestappen binnen de KNA zelfstandig uit te voeren.	Beëindigd
Regeling aardwetenschappers (Ministerie OCW, 2009)	Personen met een aardwetenschappelijke opleiding die niet beschikken over de vereiste specialisatie archeologie en vóór 1 september 2007 werkzaam waren als (senior) prospector.	Beperkingen die gelden ten aanzien van de inzet van aardwetenschappers als leidinggevenden en/of senior KNA archeologen, worden niet geëffectueerd	Feb. 2010
Regeling Bezwaarschriften (Ministerie OCW)	Personen opgevoerd als leidinggevende en/of sr. archeoloog in vergunningen waartegen een bezwaarprocedure loopt	Geen actief toezicht op inzet als leidinggevende en/of senior archeoloog.	2012

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bijlage 2 Toetsingsprotocol KNA 3.1.

Toetsingsprotocol Algemeen

BASIS GEGEVENS

(voor zover mogelijk voorafgaand aan inspectie invullen)

1. *Datum inspectie:*
2. *Inspecteurs:*
3. *Onderzoeksmeldingnummer:* (check)
4. *Hoofduitvoerder:*
5. *Toponiem:*
6. *Gemeente / Provincie:*
7. *Bevoegd gezag:*
8. *Opdrachtgever:*
9. *Projectleider:*
10. *Dagelijkse veldleiding (naam/status):*

PROGRAMMA VAN EISEN / VRAAGSTELLING

11. *Opsteller*
12. *Bekrachtiging (exemplaar opvragen)*
13. *Inhoudelijke vraagstelling onderzoek*
 - *bureauonderzoek*
 - *uitkomsten van het IVO*
 - *archeologische verwachting*

STRATEGISCHE ASPECTEN

14. *Opgravingstrategie / aanpak methode (onderbouwing, relatie vraagstelling)*
15. *Bemonsterstrategie (relatie vraagstelling)*

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

RESULTATEN

16. *Interpretaties*

- *geologie/bodemontwikkeling*
- *stratigrafie*
- *chronologie*
- *vondstspreading*
- *structuren*
- *problemen*

17. *Verhouding t.o.v. andere vindplaatsen van deze periode / regio*

18. *Raadpleging specialisten*

KWALITEITSZORGSYSTEEM

19. *Procesbeschrijvingen, werkinstructies en/of standaard formulieren*

- *Digitale backups*

20. *Verantwoordelijke beheer*

21. *Kennis van organisatieplan (alleen nieuwe vergunningshouders)*

VOORBEHOUDEN HANDELINGEN

Opgravingen

voor en tijdens het veldwerk (6)

1. Plan van aanpak [1.1]

(norm: opgesteld door KNA-archeoloog en/of specialist)

2. Schrijven van dag- en weekrapporten [2.8]

(norm: door KNA-archeoloog of Senior veldtechnicus)

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

CONTROLEMOMENTEN

N.B.1: Met ingang van 1 januari 2008 geldt een wijziging van de KNA Bijlage I (Bouwstenen).²¹ Deze maakt het mogelijk dat controles op speciale lijsten worden bijgehouden, in plaats van op de documentatie zelf.

N.B.2 Indien controles digitaal worden verricht, dient er een controlerapport gegenereerd te worden [Bijlage I Bouwstenen, blz. 13].

N.B.2: De bedrijfsvoering dient zo geregeld te zijn dat de actor niet zichzelf controleert [Toelichting, pagina 8]

Opgravingen

voor en tijdens veldwerk (9)

1. Plan van aanpak [1.1]

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf op plan van aanpak)

2a. Aanleg van het eerste sporenvak

(norm: in aanwezigheid van de senior KNA archeoloog)²²

2b. Onderzoeken van vlakken en sporen [2.2 – 2.3]

- *Aanleg en documentatie van het vlak*
- *Vastlegging vlakvondsten*
- *Hoogtematen*
- *Fotodocumentatie*
- *Aankrassen en interpretatie sporen*

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf op puttenlijst, puttenkaart, vlakkenlijst, vlaktekeningen, vondstenlijst, monsterlijst, sporenlijst, spoorformulieren, tekeningenlijst, vullingenlijst, structuurlijst, segmentlijst, lijst met waterpasmetingen, fotoformulier en fotolijs, of al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

²¹ KNA 3.1 WIJZIGINGS- EN INTERPRETATIEBLAD no. 1. Wijzigingsnummer 1: Bijlage I (Bouwstenen)

²² Met ingang van 1 augustus 2008 geldt een herinterpretatie van de controle op de aanleg van het eerste sporenvak: KNA 3.1 WIJZIGINGS- EN INTERPRETATIEBLAD no. 2. Wijzigingsnummer 4004.2 (Opgraven)

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

3. Onderzoeken van coupes en afwerken van sporen [2.4-2.5]

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

4. Onderzoeken van profielen [2.6]

(norm: gecontroleerd door senior KNA-archeoloog, minimaal 1 x per week)

is de controle geadministreerd: ja nee

8. Dag- en weekrapporten [2.8]

(norm: gecontroleerd door senior KNA-archeoloog, minimaal 1 x per week)

is de controle geadministreerd: ja nee

VOORBEHOUDEN HANDELINGEN

I. IVO-proefsleuven

voor en tijdens het veldwerk (3)

1. Plan van aanpak [1.1]

(norm: door KNA-archeoloog)

2. Uitvoeren IVO-P (aanleg en documentatie) [2.2]

(norm: door KNA-archeoloog of Senior veldtechnicus)

3. Schrijven van dag- en weekrapporten [2.3]

(norm: door KNA-archeoloog of Senior veldtechnicus)

CONTROLEMOMENTEN

N.B. Met ingang van 1 januari 2008 geldt een wijziging van de KNA Bijlage I (Bouwstenen).²³ Deze maakt het mogelijk dat controles op speciale lijsten worden bijgehouden, in plaats van op de documentatie zelf.

Met ingang van 1 augustus 2008 geldt een herinterpretatie van de controle op de aanleg van het eerste sporenvlak).²⁴ Deze schrijft voor dat de senior KNA archeoloog de controle daarop in het veld uitoefent.

²³ KNA 3.1 WIJZIGINGS- EN INTERPRETATIEBLAD no. 1. Wijzigingsnummer 1: Bijlage I (Bouwstenen)

²⁴ KNA 3.1 WIJZIGINGS- EN INTERPRETATIEBLAD no. 2. Wijzigingsnummer 4003.2 (IVO-proefsleuven) en 4004.2 (Opgraven)

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

I. IVO-proefsleuven

voor en tijdens het veldwerk (4)

1. Plan van aanpak [1.1]

(norm: gecontroleerd door senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf op plan van aanpak)

2. aanleg van het eerste sporenvak. [2.2] ²⁵

(norm: in aanwezigheid van senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf op vlakkenlijst of naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft)

N.B.: de overige controles bij een IVO-P vinden pas na afronding van het veldwerk plaats, door de senior KNA-archeoloog

N.B.2: De bedrijfsvoering dient zo geregeld te zijn dat de actor niet zichzelf controleert [Toelichting, pagina 8]

²⁵ KNA 3.1 WIJZIGINGS- EN INTERPRETATIEBLAD no. 2. Wijzigingsnummer 4003.2 (IVO-proefsleuven)

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Bijlage 3. Toetsingsprotocol KNA 3.2.

Toetsingsprotocol Algemeen

BASIS GEGEVENS

(voor zover mogelijk voorafgaand aan inspectie invullen)

1. *Datum inspectie:*
2. *Inspecteurs:*
3. *Onderzoeksmeldingnummer (check):*
4. *Hoofduitvoerder:*
5. *Toponiem:*
6. *Gemeente / Provincie:*
7. *Betreffende overheid:*
8. *Toeziethouder op naleving PvE:*
9. *Opdrachtgever:*
10. *Projectleider:*
11. *Dagelijkse veldleiding (naam/status):*

PROGRAMMA VAN EISEN / VRAAGSTELLING

12. *Auteur:*
13. *Opsteller inhoudelijke vraagstelling:*
14. *Bekrachtiging (exemplaar opvragen):*
15. *Kennis van inhoudelijke vraagstelling onderzoek:*
 - *bureauonderzoek*
 - *uitkomsten van het IVO*
 - *archeologische specifieke verwachting*
16. *Tussentijdse wijzigingen t.o.v. PvE:*

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

STRATEGISCHE ASPECTEN

17. *Plan van Aanpak (exemplaar inzien/opvragen)*
18. *Opgravingstrategie / aanpak methode (onderbouwing, relatie vraagstelling, indruk van het veldwerk)*
19. *Bemonsterstrategie (relatie vraagstelling)*
20. *Samenstelling team (initialen, status, taakverdeling)*
21. *Raadplegen/inzet specialisten (doelmatigheid in relatie tot vraagstelling van het onderzoek)*

RESULTATEN

22. *Interpretaties (en terugkoppeling van resultaten naar de onderzoeksvragen)*
 - *geologie/bodemontwikkeling/landschap*
 - *stratigrafie*
 - *chronologie*
 - *vondstspreading*
 - *structuren*
 - *problemen*
23. *Verhouding t.o.v. andere vindplaatsen van deze periode/regio*

KWALITEITSZORGSYSTEEM

24. *Procesbeschrijvingen, werkinstructies en/of standaard formulieren (opgravingsdocumentatie inzien)*
 - *Kwaliteit van documentatie (inzien)*
 - *Digitale dataverwerking: backups*
 - *Interne kwaliteitscontroles*
25. *Verantwoordelijke beheer*
26. *Update n.a.v. KNA 3.2?*
27. *Kennis van organisatieplan*

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

(norm: in aanwezigheid van de Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

Onderzoeken van vlakken [2.2]

Aanleg en documentatie van het vlak

Vastlegging vlakvondsten

Hoogtematen

Fotodocumentatie

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog Ma, daarnaast wordt [2.3] minimaal 1x per week door Senior KNA-archeoloog gecontroleerd)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

Onderzoeken en interpretatie van sporen en coupes [2.3,2.4,2.5]

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog Ma, alsook minimaal 1x per week door Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

Onderzoeken van profielen [2.6]

(norm: gecontroleerd door Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

Dag- en weekrapporten [2.8]

(norm: gecontroleerd door Senior KNA-archeoloog, minimaal 1 x per week)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

NB1: Een aantal controlestappen is niet meer verplicht in KNA versie 3.2; wanneer de controleur dezelfde kwalificaties heeft als de gecontroleerde, is de controle niet meer verplicht [Toelichting, 13]

NB2: Aanvulling bij controle van de processtappen [2.3-2.9]: indien in het veld blijkt dat het onderzoek niet conform de voorgeschreven vraagstelling/strategie kan worden uitgevoerd, dient de Senior KNA-archeoloog zich in het veld op de hoogte te stellen van de bevindingen.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

IVO-PROEFSLEUVEN

VOORBEHOUDEN HANDELINGEN

Vorbereiden van het veldwerk

Opstellen van Plan van aanpak [1.1]

(norm: opgesteld door KNA-archeoloog Ba²⁹ en/of specialist³⁰)

Uitvoeren van het veldwerk

Leidinggeven [2.0]

(norm: uitgevoerd door KNA-archeoloog Ma³¹)

Er wordt een leesbaar vlak aangelegd [2.2]

(norm: door KNA-archeoloog Ba of Senior veldtechnicus in aanwezigheid van Senior KNA-archeoloog)

Schrijven van dag- en wekrapporten [2.3]

(norm: door KNA-archeoloog Ba of Senior veldtechnicus)

CONTROLEMOMENTEN

Vorbereiden van het veldwerk

Plan van aanpak [1.1]

(norm: gecontroleerd door KNA-archeoloog Ma)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf op plan van aanpak)

Uitvoeren van het veldwerk

Aanleg van het eerste sporenvlak [2.2]

(norm: in aanwezigheid van de Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

²⁹ KNA Archeoloog Ba heeft afgeronde HBO of universitaire opleiding Ba archeologie, 3 jaar werkervaring met gravend onderzoek in Noordwest-Europa.

³⁰ Specialist met 3 jaar aantoonbare ervaring met specialistisch onderzoek in Noordwest-Europa, 3 relevante publicaties.

³¹ KNA Archeoloog Ma heeft afgeronde universitaire opleiding Ma archeologie, 3 jaar werkervaring met gravend onderzoek in Noordwest-Europa.

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Uitvoeren IVO-P (aanleg en documentatie) [2.2]

(norm: gecontroleerd door Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft):

Dag- en wekrapporten [2.3]

(norm: gecontroleerd door Senior KNA-archeoloog)

is de controle geadministreerd: ja nee

(norm: paraaf in het dagrapport of op de gegeneerde opgravingsdocumentatie al naar gelang het kwaliteitssysteem van de betreffende organisatie dat voorschrijft)

NB1: de overige controles bij een IVO-P vinden pas na afronding van het veldwerk plaats, door de senior KNA-archeoloog

NB2: Een aantal controlestappen is niet meer verplicht in KNA versie 3.2; wanneer de controleur dezelfde kwalificaties heeft als de gecontroleerde, is de controle niet meer verplicht [Toelichting, 13]

NB3: Aanvulling bij controle van de processtappen [2.3-2.9]: indien in het veld blijkt dat het onderzoek niet conform de voorgeschreven vraagstelling/strategie kan worden uitgevoerd, dient de Senior KNA-archeoloog zich in het veld op de hoogte te stellen van de bevindingen.

Bijlage 4. Aantal projecten per vergunninghouder versus aantal inspecties

Uitvoerder	Type*)	2008	2008	2009	2009	2010	2010	Inspecties 2008-2010	% bezochte projecten
		Opgr	Proefsl	Opgr	Proefsl	Opgr	Proefsl		
ADC ArcheoProjecten	B	27	95	26	57	25	77	9	2,9
Alkmaar	G	3	2	2	0	0	0	1	14,3
Amersfoort, Bunschoten, Leusden en Soest)	S	8	10	7	10	3	4	1	2,4
Amsterdam	G	2	1	7	2	0	0	0	0
Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC)	U	2	5	1	1	4	2	2	13,3
Apeldoorn	G	0	0	0	1	0	0	0	0
Arcadis Nederland bv	B	0	9	0	9	1	7	1	3,8
Archaeological Research & Consultancy (ARC)	B	12	17	12	23	7	27	3	3
Archeodienst bv (Archeodienst Gelderland)	B	2	0	7	10	3	12	3	8,8
Archeologenbureau Argo (ABA)	B	0	0	0	0	1	1	0	0
Archeologische Centrum Vrije Universiteit (ACVU)	U	0	0	0	0	0	0	0	0
Archeologisch Onderzoek Leiden bv (Archol)	B	7	8	9	3	4	4	2	5,7
ArcheoMedia bv	B	3	11	0	2	1	4	1	4,7
ArcheoPro	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Arnhem	G	1	0	1	0	0	0	0	0
BAAC bv	B	14	66	21	74	18	67	5	1,9
Becker & Van de Graaf bv (Noordwijk)	B	14	45	7	30	2	40	1	0,7
Becker & Van de Graaf (Zevenaar)	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Bergen op Zoom	G	1	4	0	1	0	3	0	0
Bilan (Stichting Fontys)	B	7	36	5	27	n.v.t.	n.v.t.	2	2,6
Breda	G	4	0	1	21	0	17	1	2,3
De Steekproef bv	B	4	6	0	3	1	5	2	10,5
Delft, Delfland, Pijnacker-Nootdorp en Westland	S	1	2	0	1	1	5	1	10
Den Haag	G	1	3	2	4	1	5	1	6,3
Deventer	G	6	5	2	12	7	1	1	3
Dordrecht	G	2	2	1	2	0	0	1	14,3

*) B=Bedrijf; G=Gemeente; R=Rijk; S=Samenwerkingsverband gemeenten; U=Universiteit

Kwaliteit een zorg?

Kwaliteitszorg en zelfregulering in de Nederlandse archeologie.

Uitvoerder	Type	2008	2008	2009	2009	2010	2010	Inspecties 2008-2010	% bezochte projecten
		Opgr	Proefsl	Opgr	Proefsl	Opgr	Proefsl		
EARTH Integrated Archaeology BV	B	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	0	0	0	0
Econsultancy bv.	B	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	0	0	0	0
Eindhoven en Helmond	S	6	1	2	4	1	3	0	0
Groningen	G	2	1	4	0	1	0	1	12,5
Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)	U	1	0	2	2	2	1	0	0
Grontmij Nederland bv	B	5	6	1	10	4	15	2	4,9
Hazenberg Archeologie BV	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Hendrik Brunsting Stichting (HBS)	B	8	15	9	13	3	24	3	4,2
s-Hertogenbosch	G	0	2	0	1	0	0	0	0
Hollandia Archeologie BV	B	7	18	9	12	7	14	2	3
Hoorn	G	2	1	2	1	2	3	0	0
Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau	B	1	3	0	2	1	1	1	12,5
Leiden	G	1	0	0	1	0	0	0	0
Maastricht	G	1	0	0	0	0	0	0	0
MUG ingenieursbureau bv	B	0	0	0	4	2	16	0	0
NADT v.o.f.	B	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	0	0	0	0
Nijmegen, Ubbergen en Wijchen	S	5	12	6	12	3	17	2	3,6
Oranjewoud bv	B	2	11	5	14	1	20	1	1,9
RAAP Archeologisch Adviesbureau	B	20	65	23	67	9	81	5	1,9
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)	R	2	8	1	4	0	3	2	11,1
Rijswijk	G	0	4	0	4	0	0	1	12,5
Rotterdam	G	3	1	1	2	1	3	0	0
SOB Research, Instituut voor Archeologie en Aardkundig Onderzoek BV	B	2	11	5	25	2	18	1	1,6
Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ)	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Synthebra bv	B	2	15	5	19	4	25	1	1,4
Universiteit Gent	U	1	0	0	0	0	0	0	0
Universiteit Leiden / faculteit der Archeologie	U	0	0	1	0	2	1	1	25
Utrecht	G	9	3	4	1	5	3	1	4
Vestigia b.v. archeologie en cultuurhistorie	B	0	0	0	1	0	0	0	0
Walcherse Archeologische Dienst (WAD)	S	0	0	1	3	3	0	1	14,3
Zutphen en Doesburg	S	5	4	2	1	4	0	1	6,3
Zwolle, Hattem en Zwartewaterland	S	1	1	1	6	2	0	0	0
Totaal		209	514	195	502	138	529	64	3,1

Colofon

Uitgave

Erfgoedinspectie
Koninginnegracht 25
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, juli 2011

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De Erfgoedinspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de verantwoordelijke bewindspersoon over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.